

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему:

Педагогічні умови розвитку словникового запасу дітей
молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання

Виконала:

студентка II курсу, 63 групи
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»

Журавель Таміла Сергіївна

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри дошкільної та початкової
освіти

Кошель Віталій Миколайович

Чернігів – 2023

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2023 року.

Студентка

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____
(підпис)

_____
(прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*
протокол № _____ від «___» _____ 2023 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

_____
(підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	9
1.1. Розробленість проблеми розвитку лексичного запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання в педагогічній теорії та практиці.....	9
1.2. Важливість індивідуальних та вікових особливостей дітей молодшого дошкільного віку в процесі розвитку словникового запасу.....	24
1.3. Програмові вимоги до словникової роботи з дітьми в процесі фізичного виховання у закладі дошкільної освіти	27
Висновки до розділу 1.....	34
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	36
2.1. Критерії, показники, рівні сформованості словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання	36
2.2. Педагогічні умови розвитку словникового запасу дітей молодших дошкільників у процесі фізичного виховання в закладі дошкільної освіти...	50
2.3. Зміст і аналіз проведеної дослідно-експериментальної роботи з розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання	56
Висновки до розділу 2.....	70
ВИСНОВКИ	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	76
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність даного дослідження впливає зі значущих змін, що відбуваються в українському суспільстві через військову агресію росії. Ці зміни стали приводом для активізації процесу українізації, який виявляється у різних сферах життєдіяльності людей на території України.

Усвідомлення державою важливості проблеми формування мовленнєвої компетенції дошкільників і збереження їхнього здоров'я відображено в новій редакції Базового компонента дошкільної освіти України. Цей документ виділяє значуще місце для освітнього напрямку «Особистість дитини» [5].

Вже багато вчених звернули свою увагу на питання розвитку словникової роботи з дітьми на етапі дошкільного дитинства. Дослідження в різних напрямках включає «розширення словника дітей дошкільного віку, із серед яких виділяються Л. Алексеєнко-Лемовська, Ю. Аркін, А. Богущ, Н. Кирста, С. Макаренко, І. Непомняца, Ю. Руденко та інші; особливості становлення і розвитку словника дітей упродовж дошкільного дитинства, які досліджували О. Аматыєва, Г. Ватаманюк, О. Ковшар, В. Коник, Н. Кудикіна, Н. Луцан, О. Трифонова та інші; тематичний принцип уведення лексики та асоціативне поєднання слів, які обговорювали Н. Гавриш, Н. Кирста, М. Кусова, Г. Лаврентьєва, О. Сахарова, О. Сомкова, Г. Чулкова, Т. Юртайкіна та інші; і особливості словникової роботи з дітьми дошкільного віку в різних видах діяльності, що вивчали Л. Глухенька, А. Іваненко, М. Івашиніна, В. Коник, К. Крутій, Т. Науменко, Н. Савельєва».

Зокрема, проблеми мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку за допомогою фізичного виховання розглядались у дослідженнях О. Богініч, В. Вільчковського, С. Замрозевич, І. Кліш.

До вирішення проблеми збереження здоров'я в процесі фізичного виховання дітей прикута увага як вітчизняних так і ззарубіжних провідних дослідників, а саме: Т. Андрющенко, Л. Артемової, В. Бальсевич, Г. Беленької,

О. Богініч, Е. Вільчковського, Н. Денисенко, О. Іванашко, Л. Загородньої, М. Єфіменка, М. Комісарик, О. Козак, А. Кошель, В. Кошеля, О. Курка, Н. Лісневської, Л. Лохвицької, М. Машовець, С. Тітаренко, Ю. Шевченко, В. Усаков, М. Рунова Л. Сущенко, С. Юрочкіної та ін.

Однак, не зважаючи на великий інтерес дослідників до аспекту розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку у контексті фізичного виховання, багато аспектів цієї проблеми залишаються недостатньо дослідженими після повномасштабного російського вторгнення в Україну. Сама проблема, враховуючи сучасні зміни в українському суспільстві, потребує подальшого глибокого наукового дослідження.

Аналіз джерельної бази, що стосується вивчення даної проблеми, та аналіз фактичного стану розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання в дошкільних освітніх закладах, виявляє певні суперечності. Зокрема, спостерігається розходження між об'єктивними потребами у підвищенні значущості мовленнєвої діяльності сучасного вихователя в дошкільних освітніх закладах, спрямованої на розширення, уточнення та активізацію словника дітей молодшого дошкільного віку, та досить низьким рівнем його використання в різних видах діяльності для розвитку мовлення цих дітей. Також виявляється розрив між рівнем науково-обґрунтованого – дидактико-методичного забезпечення організації і реалізації лексичного потенціалу системи фізичного виховання в умовах освітнього процесу в дошкільних закладах з одного боку та недостатнім практичним його використанням у роботі з дітьми молодшого дошкільного віку – з іншого.

Актуальність і значущість означеної проблеми, її недостатня теоретична і методична розробленість, необхідність розв'язання виокремлених суперечностей зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Педагогічні умови розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання».**

Мета дослідження полягає в науковому обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов розвитку словникового запасу дітей 3-4 років в процесі фізичного виховання в закладі дошкільної освіти.

Відповідно до сформульованої мети визначено **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну, науково-методичну фахову літературу з проблеми розвитку словникового запасу дітей 3-4 років в процесі фізичного виховання у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах.

2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні розвитку словникового запасу дітей 3-4 років;

3. Теоретично обґрунтувати педагогічні умови розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

4. Експериментально перевірити ефективність впроваджених педагогічних умов розвитку словникового запасу дітей 3-4 років в процесі фізичного виховання.

Об'єкт дослідження – освітній процес в закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження – педагогічні умови розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання в закладі дошкільної освіти.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених досліджень використовувався комплекс методів:

теоретичні – аналіз і узагальнення джерельної бази й нормативних документів та порівняльний аналіз для уточнення термінологічного апарату дослідження розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання;

емпіричні – (анкетування, тестування, експертна оцінка, педагогічні спостереження, педагогічний експеримент;

статистичні методи – математична обробка отриманих даних, кількісний та якісний аналіз, статистична обробка результатів дослідження а

також представлення результатів у табличних і графічних формах.

Експериментальною базою було обрано «Чернігівський дошкільний навчальний заклад № 26 Чернігівської міської ради Чернігівської області».

Теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому що:

уточнено сутність основних категорій дослідження «словникова робота з дітьми молодшого дошкільного віку», «розвиток словника дітей молодшого дошкільного віку»;

– *обґрунтовано* педагогічні умови розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання в ЗДО.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й впровадженні в освітній процес ЗДО навчально-методичного посібника «Розвиток словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання» для педагогів закладів дошкільної освіти, здобувачів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», викладачів закладів вищої і після дипломної освіти та батьків (додаток Г).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дослідження обговорено під час:

«I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Освіта XXI Століття: Аксіологічний вимір» 02 грудня 2022 року, м. Нікополь» (додаток В).

«II Міжнародної наукової конференції, «Інноваційні тенденції сьогодення в сфері природничих, гуманітарних та точних наук» 17 березня, 2023 р. м. Дніпро» (додаток В).

Публікації:

1. Журавель Т. С. До проблеми педагогічного керівництва процесом індивідуального оздоровлення дошкільників засобами фізичного виховання. Освіта XXI століття: аксіологічний вимір: збірник матеріалів I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Нікополь, 2 грудня 2022

року). Нікополь : Навчально-методичний кабінет, 2022. С. 112-116.

2. Журавель Т. С., Кошель В. М. Розвиток словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. навч.-метод. посіб. для педагогів і керівників закладів дошкільної освіти, здобувачів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», викладачів закладів вищої освіти, працівників системи після дипломної освіти. Чернігів. ФОП Баликіна С.М. 2023. 124 с.

3. Журавель Т. С., Кошель А. П., Кошель В. М., До проблеми індивідуального оздоровлення дітей дошкільного віку засобами фізичного виховання. URL : <file:///E:/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%98/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%98%20Mozilla/11.pdf>.

Структура кваліфікаційної роботи зумовлена логікою дослідження та складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури (80 найменування) і 4 додатки. Загальний обсяг роботи становить 123 сторінок. Основний текст кваліфікаційної роботи викладено на 77 сторінках. Робота містить 8 таблиць, 1 рисунок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.

1.1. Розробленість проблеми розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання в педагогічній теорії та практиці.

Сучасна система освіти та національна школа перебувають у процесі глибокої трансформації, яка відбувається в умовах соціокультурного розвитку суспільства. Підвищується роль комунікації, сприяючи взаєморозумінню та успішній взаємодії учасників освітнього процесу.

Відповідно до висловлення Л. Калмикової [34], перехід до навчання дітей в школі з шестирічного віку створює нову мовну освітню ситуацію для дошкільників, що не може бути розглянута лише як тимчасовий «зсув» існуючих психологічних, дидактичних та лінгвометодичних проблем на один рік. Вирішення труднощів, пов'язаних із новою освітньо-мовною ситуацією, обумовленою військовою агресією Росії, вимагає фундаментального дослідження, зокрема в психологічному та психолінгвістичному планах, щодо розвитку комунікативної, когнітивної та особистісної сфер дітей дошкільного віку.

Особливу вагомість у цьому контексті має володіння мовленнєвою діяльністю, що пов'язана із стійкими, провідними, усвідомлюваними смислоутворювальними і смисловиражальними мотивами. Ця діяльність втілюється через сукупність мовленнєвих дій, які завжди є цілеспрямованими, усвідомлюваними, навмисними, довільними та контрольованими [34, с. 3].

Згідно із висловленнями вчених, таких як Н. Бабич [67], А. Богуш [12], Н. Гавриш [20], Н. Горбунова [22], Л. Іщенко [34], Л. Калмикова [34], Н.Кирста [36], К. Крутій [45], О. Сахарова [67] та інших, мовлення дітей

переважно характеризується невизначеністю щодо мети, постійною зміною своїх ракурсів через призму спонтанності, неусвідомлюваності, ненавмисності і мимовільності, а також ускладненою піддатливістю контролю та мотивації емоцій.

Отже, є важливим впровадження технологій формування системи мовленнєвих операцій (навичок) та дій (умінь) у дошкільників. Ці технології спрямовані на розвиток діяльнісних характеристик мовлення, що піднімає його на новий якісний рівень мовленнєвого онтогенезу та сприяє формуванню суб'єктів усної мовленнєвої діяльності, здатних ефективно спілкуватися в різних сферах життєдіяльності. З огляду на фізіологічну потребу у русі в дошкільному віці, інтеграція мовного і фізичного розвитку набуває особливої актуальності.

Проблема розвитку словникового запасу дітей дошкільного віку є предметом наукових досліджень психологів, психолінгвістів, лінгвістів і педагогів, які вивчають різні аспекти цього питання. Свої дослідження присвятили видатні науковці, такі як П. Блонський [31], Л. Виготський [32], О. Запорожець [40], Г. Люблинська [49], Л. Шелестова [77] та ін. Мовознавці, такі як Н. Бабич [67], А. Богуш [12], Н. Гавриш [20], Н. Горбунова [22], Л. Іщенко [34], Л. Калмикова [34], О. Сахарова [67], також присвятили свої дослідження цій темі. Науковці, які вивчали різні аспекти методики ознайомлення дітей зі словами в різних видах діяльності та особливості розуміння значення слів, включають Л. Іщенко [33], Н.Кирста [36], К. Крутій [45], Л. Лашкова [47], І.Марченко [50], І. Непомняща [52], Є. Тіхеєва [52], Н.Тиндюк [70], О.Ушакова [74] та ін. Проблеми розвитку мовлення дітей дошкільного віку через фізичне виховання розглядаються в дослідженнях О. Богініч [11], Е. Вільчковського [18], Н.Денисенко [18], С. Івашко [31], І. Кліш [46], О. Сахарової [67] та ін.

Оскільки початкове вивчення стосується розширення словникового запасу, важливо зрозуміти значення понять «слово», «словниковий запас»,

«розширення словникового запасу», «словникова робота».

В енциклопедії Українська мова: поняття «словник» об'єднує в собі сукупність усіх наявних в українській мові слів [71, с.16]. Термін «словник», згідно зі словниковими джерелами, означає «словник мов» [71, с.617]; «сукупність слів, поданих територіальним чи соціальним діалектом» [71, с.617]; «анбір слив буду-якої мови»; «сукупність слів, що вживаються в буду-якій мові; набір слів лексика» [71, с.618]; «сума слів певних слів, зібраних за певними ознаками» [71, с.618]; «будівельний матеріал для мови» [71, с.619]; «словниковий запас дошкільного віку – це словниковий запас, який безперервно та інтенсивно зростає (з 3 до 6-7 років, приблизно в 5-6 разів)» [71, с.619].

Отже, під терміном «лексика» ми розуміємо набір слів певної мови, який постійно збільшується і дозволяє людині успішно спілкуватися, навчатися і мислити.

Одним із завдань «розширення словникового запасу в закладі дошкільної освіти є «розширення словника дітей дошкільного віку новою лексикою; активізація словникового запасу» [71, с.620].

Згідно з Українським тлумачним словником, «розвиток – це процес, в результаті якого відбувається зміна якості чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» [72, с. 631].

На думку А. Богуш [12] і Н. Гавриш [20] розширення словникового запасу – це «кількісне збільшення словникового запасу (у вузькому розумінні); засвоєння нових значень знайомих слів (якісне засвоєння словникового запасу) і переклад їх в активний словник, що забезпечує повноцінне спілкування, знайомство, мовленнєву експресію» [12, с.121]; «кількісне збільшення обсягу нових слів і розширення семантичного поля вже відомих слів – з метою збільшення їх вживання в спілкуванні» [20, с. 73].

Збільшення словникового запасу включає не тільки розширення його обсягу, а й розвиток уваги дітей до змістової сторони слова, його семантичне

уточнення значень слів, розширення зв'язків з іншими словами [67].

Отже, робота з дітьми потребує спеціальних досліджень науковців та розробки методичних матеріалів.

Отже, під розширенням словникового запасу дітей дошкільного віку ми розуміємо кількісне збільшення словникового запасу і переклад його з пасивного словника в активний.

Вчені-дослідники, такі як О. Запорожець [73], О. Усова [73], та інші, присвятили свої дослідження питанню розвитку мовлення дітей, визначаючи механізми цього процесу та зміст мовленнєвого виховання як один із соціокультурних аспектів розвитку держави. Вчені, такі як П. Блонський [31], Л. Виготський [32], Г. Люблинська [49], Л. Шелестова [77], розробили психолого-теоретичні основи дошкільної лінгводидактики.

В сучасній методиці «словникова робота розглядається як цілеспрямована педагогічна діяльність, що забезпечує ефективне засвоєння словникового складу рідної мови» [22, с. 10].

За визначенням Н. Горбунової, словникова робота – це «спеціально організована діяльність, спрямована на виховання у дітей уваги до змістової сторони слова, узагальненого мовлення, розуміння й пояснення значення слів, розширення, активізація й розвиток словника за допомогою інтерактивних методів, сприяння розвитку словника, сприяння розвитку словникової діяльності, методики, технології» [22, с. 12].

А. Богуш, узагальнюючи слово вчених, пропонує «збагачувати словник дітей за допомогою семантичних рядів слів: антонімів (високий – низький), синонімів (малюки – немовлята – діти – хлопчики), багатозначних слів (наближається година), хлопець іде, дощ іде), омоніми (волосся, ключ)». Збагачується словник дошкільнят і «за рахунок придуманих ними слів: потилиця – п'ятки, на ногах – нігті, на руках – руктії, плавники (у значенні плавки), покахував (наївся), пластилін – це ліпінь» [13, с.322].

На думку Н. Горбунової, мета кількісного розширення словника дітей

полягає в насиченні його узагальнюючими словами, словами іншомовного походження, найбільш популярними в українській мові [22, с. 13].

Важливе місце в загальній системі мовленнєвої роботи в ЗДО відводиться розширенню, закріпленню та активізації словникового запасу. Зазначимо, що цей аспект є однією з ключових складових у розвитку мовленнєвих навичок дітей молодшого віку.

Посилання на цей аспект можна знайти у працях видатних вчених, таких як Л. Алексеєнко-Лемовська, Ю. Аркін, А. Богуш, Н. Кирста, С. Макаренко, І. Непомняща, Ю. Руденко та інші. Їхні дослідження допомагають у розумінні важливості роботи над словниковим запасом на етапі дошкільного дитинства та підкреслюють його значення для успішного розвитку мовлення в цьому віковому періоді.

«Словникова робота є важливим безпосереднім і вагомим джерелом навчально-мовленнєвої діяльності дошкільника, яка здійснюється в процесі всієї навчально-мовленнєвої роботи і метою якої є розширення словникового запасу дітей і розвиток їх мовлення» [22, с. 15].

А. Богуш наголошує, що «молодший дошкільний вік є найбільш сензитивним до мовленнєвого розвитку. У дітей цього віку надзвичайно розвинене мовленнєве чуття, вони досить рано помічають і виправляють мовленнєві помилки в мовленні інших» [14, с. 107].

Подана психологічна періодизація мовного розвитку дитини дошкільного віку є результатом представленою Г. Люблинською [49] концепції. Ця періодизація базується на процесах становлення, відокремлення функцій мови і форм її використання. Дослідниця визначає мовні функції як «види мовної діяльності з різними завданнями, цілями, що впливають з інших, більш широких сфер спілкування. Форми мови, за її думкою, представляють собою систему спільно розроблених засобів для здійснення мовленнєвої діяльності». Науковець визначає характеристику для кожного вікового періоду дитини наступним чином:

- «період грудного віку (до 1 року). Мовні функції – соціально-емоційний контакт з дорослими, називання предметів словами (тобто експресивна та номінативна функції), наприкінці року з'являється індикативна функція (називання предметів). Форми мовлення: гукання, гуління, лепет, складові контурні слова, слова;

- ранній вік (тип 1-3 роки): функції мовлення – загальна (слово вживається по відношенню до груп, класу предметів), вказівна (цей м'яч). Форми мовлення: речення, ситуативне та діалогічне мовлення.

- дошкільний вік (тип 3 до 6-7 років). функції мови – соціально-контактна, регулююча, плануюча функції мовлення» [49, с. 33 – 34].

Початкове оволодіння значеннями слів у дітей є ключовим для їх розуміння тексту, будь то описовий, розповідний чи пояснювальний, і виступає як засіб проникнення у суть об'єкта.

Згідно з психологією, представленою Г. Люблинською [49], існують «етапи розвитку мовної свідомості дитини».

На першому етапі, який вчений описує як «повністю відсутнє розуміння мови та диференціація звуків», спостерігається дофонемна стадія розвитку мови.

На другому етапі з'являється «розрізнення більш далеких фонем, але відсутня диференціація близьких», що супроводжується неправильною, спотвореною вимовою. Дитина чує звуки інакше, ніж дорослі, і не помічає неправильності вимови.

Третій етап визначається тим, що дитина «чує звуки у відповідності з їх фонематичними ознаками», хоча багато звуків вона ще не вимовляє, але вже впізнає неправильну вимову.

На четвертому етапі дитяче мовлення стає правильним, і дитина вже може диференціювати правильну і неправильну вимову звуків, намагаючись їх виправити. П'ятий етап завершує процес фонематичного розвитку, і дитина

вже чує і говорить правильно, виникає усвідомлення звукової сторони мови.

За даними вчених, перші три етапи дитина проходить до трьох років, а наступні два – у дошкільному віці.

К. Крутій зазначає, що «серед багатьох важливих завдань виховання і навчання дітей дошкільного віку в дитячому садку навчання рідної мови, розвиток мовлення, розмовної мови є одним із головних». Це завдання складається з ряду спеціальних: навчання звукової культури мови, розширення, закріплення й активізація словника...» [45, с. 68].

У загальній системі мовленнєвої роботи в закладах дошкільної освіти велике місце займають розширення, закріплення та активізація словникового запасу. На думку автора, «розробка словника – це тривалий процес оволодіння словниковим запасом, який людство накопичило в процесі свого історичного розвитку [45, с. 69].

Особливості «словника дозволяють визначити завдання роботи-словника: кількісне накопичення слів, необхідних для змістовної розмови; засвоєння соціально закріпленого значення слів; активізація словника, тобто не тільки знання слів, а й реалізація їх на практиці» [45, с. 70].

Зазначимо, що Є. Тіхеєва [52] вперше визначила завдання роботи-словника з дошкільнятами. «Основним напрямком мовленнєвої роботи з дітьми дошкільного віку» вчений назвав формування словника і запропонував чітку систему завдань, способів і прийомів засвоєння ними слів.

Зауважимо, що словникова робота, як зазначає А. Богуш [13], може відбуватися й «під час читання й розповідання літературного твору».

Попередній аналіз тексту педагога виявляє три-чотири незрозумілі слова, серед яких переважно виявляються застарілі вислови та архаїзми. Щоб уникнути порушення цілісності сприйняття твору, використано прийом синонімічної заміни. Так, вимовляючи незрозуміле слово, мовець одразу подає йому зрозумілу синонімічну заміну без додаткових пояснень для дітей.

Заплановано проведення опорної словникової роботи після читання літературного твору або в ході бесіди за його змістом. Для дітей середньої групи рекомендується застосовувати запитання не лише з приводу змісту тексту, а й про його форму, якість зображення, виразність. Додатково, для надання більш яскравих уявлень, дітям пропонується описувати героїв за допомогою визначень, епітетів, порівнянь, а також вказаних характеристик виразів; формування у них вишколених персонажів.

У світлі поглядів дослідників можна визначити, що словниковий запас людини розділяється на пасивний та активний. Пасивний словник представляє собою слова, які особа розуміє, але не використовує у власному активному мовленні. Натомість активний словник включає слова, які не лише розуміються мовцем, а й активно використовуються в його мовленні. Слід відзначити, що пасивний словник завжди перевищує активний.

Основну частину лексики, що постійно використовується в різних сферах суспільного життя, формують в основному загальноживані та нейтральні слова, а також обмежені застосуванням одиниці [13, с.297].

З істотним збільшенням віку малюка намітно розширюється його активний словник, що тепер охоплює не лише загальноживані терміни, але й специфічні вирази, активно використовувані лише в родинному оточенні, зокрема в описі характеру батьків.

На думку Н. Гавриш, важливим завданням лексичного розвитку в дошкільному віці є «розширення словникового запасу в процесі вивчення оточуючого середовища, зокрема його кількісне збагачення в пасивному та активному словниковому запасі» [20, с. 13].

І. Непомняща, вдосконалюючи ідеї Є. Тихеевої, що деталізувала методику розширення словникового запасу дітей за допомогою вивчення предметів, їх ознак та властивостей, продемонструвала вплив системи знань про предмети на психічний та мовленнєвий розвиток.

Зазначення К. Крутій вказує на те, що розвиток словника дітей постійно

ускладнюється і розширюється завдяки вивченню нових предметів та введенню слів, які вказують на якість, властивості та відношення. Також, розвиток словника обумовлений поглибленням знань про предмети та явища оточуючого середовища. Це включає введення слів, що позначають елементарні поняття, на основі їх розмежування та узагальнення за істотними ознаками. Діти також залучаються до різноманітної народної лексики через знайомство з фольклорними та літературними творами, а також процес освоєння образної лексики української мови [52, с. 8].

У своєму науковому дослідженні, О. Сахарова [67] представляє цікаві в контексті нашого дослідження систематизовані дані. Зазначається, що у розвитку словника дошкільника відбуваються значні якісні та кількісні зміни, які визначаються умовами життя і виховання, а також індивідуальними особливостями дитини. Згідно з результатами досліджень, різні автори фіксують різний словниковий запас у дітей в різні вікові періоди.

Наприклад, за Ш. Бюлером, максимальний словниковий запас дітей віком 2-2,5 роки може становити 1227 слів. Однак інші дослідники стверджують, що цей показник може бути лише 45 слів. Кількість слів у словниковому запасі дитини на кінці третього року життя відзначається значеннями від 1000 до 2000 слів, залежно від джерела. Різні автори вказують на різні показники, наприкінці 3-го року життя, від 1200-1500 слів (за Н. Аксаріною) до 500 і більше слів (за М. Красногорським).

А. Богуш і Ю. Руденко [14, с. 89] наголошують, «що у словниковому запасі дитини третього року життя вже представлені всі частини мови, проте переважають іменники, які становлять понад 50% усіх слів, які вживає дитина. Словниковий запас дітей дошкільного віку варіюється від 2300 (при вступі до дошкільної освіти) до 4700 значень кореневих слів (для дітей з великим словниковим запасом). Зауважимо, що словниковий запас дітей може поповнюватися також вигаданими словами, які вони створюють самостійно або модифікують слова дорослих» [14, с. 91].

А. Богуш і Ю. Руденко відзначають, «що на третьому році життя словниковий запас дитини вже охоплює всі частини мови, проте переважають іменники, які становлять понад 50% усіх слів, що вживає дитина. Розмаїття словникового запасу дітей дошкільного віку коливається від 2300 (при вступі до дошкільної освіти) до 4700 значень кореневих слів, особливо для тих, хто має великий словниковий запас. Цікаво відзначити, що словниковий запас дітей може збагачуватися вигаданими словами, які вони творять самостійно або модифікують слова дорослих» [14, с. 91].

А. Богуш [13] підкреслює, що розширення лексичного запасу дошкільника відбувається за допомогою «усіх частин мови». Дитина вживає слова різної складності з конкретними прямими і переносними значеннями, використовуючи синоніми, антоніми, омоніми, метафори, багатозначні слова та словосполучення. Її мовлення постійно збагачується, а також поширюється значення вживаних нею слів.

На початку дошкільного віку діти освоюють назви предметів, явищ, якостей і властивостей, які є наочно доступними або пов'язані з їхньою діяльністю. В їхньому словнику на той момент майже відсутні абстрактні поняття [13, с. 187].

А. Богуш також зауважує, що значення слів діти засвоюють поступово, і цей процес пов'язаний з розвитком їхніх пізнавальних здібностей. Наприкінці першого – на початку другого року життя слово для дитини має лише одне конкретне значення, еквівалентне її чуттєвому образу. Однак наприкінці другого року життя це слово може вже означати групу схожих предметів і мати значно ширше, хоча менш конкретне значення. [13, с.227].

У кількісному і якісному плані словниковий запас дитини досягає рівня, що дозволяє їй вільно спілкуватися як з дорослими, так і з дітьми, утримуючи розмову на різні теми в межах свого розуміння. Зауважимо, що частота спілкування дорослих з дітьми прямо впливає на багатство їхнього словникового запасу.

Розвиток словникового запасу активного мовлення дітей другого і третього років життя був предметом досліджень таких науковців, як П. Блонський, Л. Виготський, Л. Калмикова, О. Запорожець, Г. Люблинська, О. Сахарова, Л. Шелестова та інші.

Як зауважує А. Богуш [13], у словнику дітей зустрічаються всі частини мови, основними серед яких є іменники (до 50%) і дієслова (28-30%), а також багато легких та універсальних слів. Пасивна лексика виявляється більш обширною порівняно з активною [13, с. 107].

Дослідниця також вказує, що словниковий запас дітей віком 4-6 років стрімко розширюється, оскільки тепер він поповнюється не лише за рахунок збільшення кількості іменників, а й інших частин мови, таких як дієслова, прикметники та сполучники [13, с. 108].

Активний словник дітей другого року життя формується нерівномірно, відзначаються ритмічні коливання. За даними О. Ушакової і Е. Струніної [74], «розвиток мовлення, як складний процес, йде не по прямій, а зігзагоподібно: періоди інтенсивного вивчення нових слів чергуються з фазами відносного стабільності або навіть спаду». [74, с. 138].

Вчені зауважують, що «ритм є універсальним принципом розвитку, а ритмічність розвитку мови є результатом глибинних процесів дозрівання організму» [74, с. 149].

У своєму науковому дослідженні О. Сахарова [67] приводить цікаві дані, специфічні для нашого дослідження. За її висновками, у словнику трьохрічної дитини міститься приблизно 1000-1200 слів, а до чотирьох років цей обсяг збільшується до 1500-1600 слів. Словник четвертій рік життя характеризується переважанням іменників (приблизно 50% всіх слів), дієслів (28-30%), прикметників (12%), прислівників (6%), і числівників (лише 1,5%). У цьому словнику дитини зустрічаються багато легких слів (таких, як «моня», «киця», «ляля», «коко») та універсалізмів, а іменники замінюються займенниками, такими як «він», «цей» [67, с. 65].

Л. Калмикова [34] проводила дослідження особливостей словника трьохрічних дітей і виявила кілька типових помилок. Серед них – неадекватна заміна одного іменника іншим, вживання іменників-узагальнень (за формою, кольором), використання слів, що нічого не означають, і вживання дієслів замість іменників, або називання частини предмета замість самого предмета [34, с. 36].

Згідно з Н. Горбуновою [22], на третьому році життя дитини можна виділити три рівні засвоєння слова: перший рівень - розуміння слова без його вживання в мовленні; другий рівень - впізнання та назва предметів тільки в звичайних виразах та станах; третій рівень - розуміння та правильне вживання слова-назви в будь-якому доступному для розуміння дитини контексті [22, с. 6-7].

Словник четвертого року життя дитини поповнюється назвами предметів, з якими вони взаємодіють у повсякденному житті. К. Крутій [45] вказує на те, що діти часто роблять помилки, називаючи побутові предмети та транспортні засоби [45, с. 91]. У своїй роботі вчена пропонує вправи та ігри, які сприяють збагаченню та різноманітності мовлення дитини, розвитку координації рухів та дрібної моторики пальців рук, а також вдосконаленню вмінь передавати почуття жестами та мімікою [45, с. 92].

Дослідники вказують, що розширення словника дітей не обмежується лише кількісним збільшенням. Важливо, щоб діти розуміли смислове значення та семантичну будову слів. Співробітник А. Богуш [13] вказує, що умовою усвідомленого будови мовлення є формування розуміння семантичного значення слів [13, с. 183]. Дитячий словник дещо бідний на прикметники, і розширення словника дітей може сприяти появі нових форм вираження за допомогою слів [13, с. 235].

Завданням вихователя дошкільного закладу є збільшення словника дітей, включаючи прикметники та прислівники. За словами І. Непомнящої [52], слова, які вивчаються дітьми третього року життя, можна розділити на

кілька груп: назви предметів, дії з ними, властивості та відносини в найближчому оточенні; назви збірних іменників; назви предметів, дій, властивостей та відносин далекого, але зрозумілого дітям оточення; різні частини мови, такі як займенники, числівники, частки тощо [52, с.7].

Згідно з В. Русанівським [65], мовлення трьохрічних дітей складається з коротких фраз, а словосполучення формуються з кількох складних слів. Мова дитини може включати елементи ритму та рими, а також виявляти схильність до повторення слів та фраз. Важливим є стимулювання мови через м'язову діяльність та акомпанемент, який сприяє дії. У цьому віці діти також часто використовують питальні речення [65, с.140].

О. Сахарова [67] наводить приклад, «що молодші дошкільники оволодівають останнім рівнем узагальнення, вживаючи слова у широкому сенсі. Середній словниковий запас дітей у четвертому році життя може становити 1600 слів, а на четвертому році життя - до 1000 і більше слів» [67, с. 67].

Формування «словникового ядра відбувається в дошкільному віці, а семантико-граматичне ядро – до шести-семи років, лише проходить стадію формування, уточнення значення слів, тобто набирає міцності. Це пояснюється тим, що діти засвоюють не лише поняття, а й закономірні зв'язки між словами та словосполученнями, формують розуміння естетичної функції слів» [67 с. 68].

Досліджуючи особливості словника дітей молодшого дошкільного віку, А. Богущ [13] визначила ключові аспекти роботи з лексикою у дітей молодшої групи (четвертого року життя):

Автор вказує на важливість:

розширення лексики дітей за новими словами відповідно до навчального напрямку;

постійне збагачення словника дітей іменниками, словами, що вказують на близьке та далеке оточення дитини, а також термінами, що виражають

абстрактні поняття, наприклад, сміливість, біг, швидкість, а також словами з характерним значенням, такими як чемпіон, нахаба, боягуз;

викладання правильного використання слів, які описують частини тіла людей і тварин;

розширення словника дітей прикметниками, такими як присвійні (мама, тато, бабуся), що характеризують фізичні якості людини, інших істот чи предметів (здоровий, сильний, стрункий), а також психічні якості та риси характеру (розумний, вольовий, хоробрий); відносні (дерев'яний, гумовий, металевий) та відносно-якісні прикметники (трав'яний, овочевий, фруктовий); прикметники вищого ступеня порівняння (молодший, сильніший, більший, нижчий, вправніший, кращий), а також прикметники найвищого ступеня з префіксом «най-» (наймолодший, найтовстіший, найбільший, найнижчий, найрозумніший, найкращий) [13].

Досліджуючи розвиток лексичних навичок у дітей молодшого дошкільного віку, А. Богуш [13] підкреслює важливість ряду завдань:

Розширення словника дієслів у дітей та вивчення розрізнення за значенням дієслів із префіксами «за-» та «при-» (наприклад, бігти – прийти, піти – прийти).

Поповнення словника прислівниками (бити, змарнілий, замущений), прислівниками місця (стоячи, сидячи, лежачи, підстрибнувши), та прислівниками напрямку (вище, нижче, прямо, ліворуч, вниз).

Продовження розширення словника синонімами (тримати – утримувати, красивий – привабливий, дякувати - висловлювати подяку) та антонімами (вгору – вниз, високо - низько).

Введення в активний словник дитини «форм вітання (доброго ранку, доброго дня), ввічливого прохання (будь ласка), подяки (дякую, спасибі), вибачення (вибачення, перепрошую, пробачте), та ввічливого звертання до дорослих (Вам, Вас, з Вами).

Засвоєння форми звертання до дітей, зокрема, називання їх на ім'я

ніжно (Іванку, Оксанко)» [13, с.55-61].

Відзначаючи етапи мовного розвитку, І. Марченко [50] вказує, що спочатку діти вживають іменники в називному відмінку (предмети, іграшки), потім освоюють іменники множини та знахідного відмінка. Пізніше додаються дієслова, голосні, деякі прислівники, та прикметники. Однак обмежена кількість прикметників у дитячому словнику пояснюється тим, що дорослі часто недостатньо приділяють увагу ознайомленню з властивостями та характеристиками предметів [50, с. 63].

Л. Лохвицька [48] відзначає, що діти четвертого року життя виявляють особливий інтерес до слів, уважно слухають нові слова, намагаються їх вимовляти та вільно конструюють прості речення [48, с. 25].

До завершення четвертого року життя словник дітей нараховує вже 1800-2000 слів, і в цей період починають з'являтися складні слова. Діти оволодівають іменниками з голосним (пароплав, паровоз) та прикметниками (довговухий, довгоногий, жовтогарячий, ясно-синій). Вони також вивчають конструювати прості та розширені речення з прийменниками, сполучниками, однорідними підрядними, з прямою мовою, а також безсполучникові та безсполучникові складнопідрядні речення [15, с. 123-124].

На цьому етапі розвитку дитина повинна освоїти значення багатозначних слів та активізувати формування орієнтацій на значення слова. Особливості мовленнєвого розвитку дітей п'ятого року життя були детально досліджені О. Ушаковою [74] і Е. Струніною [74].

Отже, проблема розвитку словника у дітей дошкільного віку є актуальною і залишається об'єктом дослідження як у минулому, так і в сучасному періоді. Дослідники цікавляться питаннями розробки та розвитку словника дітей, особливостей засвоєння семантики слів, використання тематичних принципів та введення нової лексики.

1.2. Важливість індивідуальних та вікових особливостей дітей молодшого дошкільного віку в процесі розвитку словникового запасу.

Молодший дошкільний вік визнається ключовим етапом у розвитку малят, де вони стикаються з новими відносинами з дорослими, однолітками та оточуючим світом. Цей період, розглядається в контексті педагогіки і психології як самостійне явище зі своїми закономірностями, зазвичай сприймається дітьми як щасливий, безтурботний і пригодницький період життя. Роль дошкільного дитинства має важливе значення у формуванні особистості та визначає подальший розвиток на інших етапах людського життя [60].

Після трьох років у дітей виникають позаситуативні форми спілкування, що виходять за межі безпосередньої зорової ситуації. У віці від трьох до п'яти років з'являється позаситуативна форма спілкування, де основним засобом є мовлення. Позаситуативно-пізнавальна форма спілкування, вплетена у спільну діяльність з дорослими, є важливою умовою розвитку пізнавальних інтересів та мислення дошкільників [50].

Ця форма спілкування включає в себе «теоретичну співпрацю», де діти виступають ініціаторами багатьох питань на різноманітні теми, а дорослий стає ерудитом, готовим розвіяти їхні сумніви і забезпечити необхідну інформацію.

Крім того, взаємодія з однолітками в цьому віці визначається комунікативною потребою уваги, участі та самовираження. Хоча кооперативні ігри можуть мати зовнішній характер, де діти взаємодіють, бігають, грають у різноманітні пустощі, вони важливі для задоволення потреби дитини у спілкуванні та позитивних емоціях [50].

Це спілкування надзвичайно ситуативне, воно повністю залежить від конкретної ситуації та практичних дій партнера. Серед однолітків діти сприймають лише увагу до себе, а его Я (его дії, бажання, емоційні стани), як правило, не помічають. Характерно, що привабливий предмет може

зруйнувати взаємодію дітей: вони відразу ж переключають увагу на однолітка предмета. Вони не вміють грати разом спільною іграшкою, тому улюблені іграшки стають приводом для нескінченних істерик і конфліктів. Боротьба за улюблену іграшку і небажання віддавати свою – характерна риса дітей молодшого дошкільного віку. Своє «Я» утверджують і захищають насамперед через демонстрацію власних об'єктів: «Дивіться, як я вмію!», «Мої!». Тому дається дуже важко [3] Провідним видом діяльності в молодшому дошкільному віці є предметно-діяльнісна праця. Найважливішим досягненням цього віку є те, що дії дитини набувають цілеспрямованого характеру. У різних видах діяльності – грі, конструюванні, малюванні, а також у повсякденній поведінці.

Увага дітей мимовільна, однак стійкість его проявляється інакше. Зазвичай діти молодшого віку можуть займатися 10-15 хвилин, але привабливе заняття триває до 25 хвилин досить довго, при цьому дитина не переключається на щось інше і не відволікається. Найважливішу роль набуває взаємодія з дорослим, який є гарантом психологічного комфорту для дитини та безпеки, носій певної соціальної функції. Бажання дитини виконувати ту ж функцію призводить до розвитку гри.

О. Ковшар [37], зазначає, що у грі дитина вживає певні ролі і підпорядковує їм свою поведінку. У цьому проявляється інтерес дошкільника до світу дорослих, які виступають для нього взірцем, виникає бажання підкорити цей світ. Спільні ігри дітей стають більше, ніж окремі ігри та грати поруч із ними. Перед дітьми відкриваються нові можливості для розвитку доброзичливого ставлення до оточуючих, емоційної чуйності, здатності до співпереживання.

У грі, продуктивних видах діяльності (малювання, конструювання) дитина знайомиться з властивостями предметів, своїм сприйняттям, Розвивається мислення, уява. Діти засвоюють не тільки властивості предметів, але й засвоюють загальноприйняті уявлення про різноманітність

цих властивостей – сенсорні еталони форми, розміру, кольору. Вони стають зразками, еталонами, з якими порівнюються особливості об'єктів, що сприймаються. Розвивається пам'ять, закладаються основи розумової діяльності [37].

Мимовільна пам'ять у молодших дошкільників відрізняється від свідомої, оскільки дитина не ставить перед собою конкретної мети щось запам'ятати чи пригадати, і не володіє спеціальними техніками запам'ятовування. Дитина легко захоплюється цікавими подіями, діями та образами, і мимоволі запам'ятовує словесний матеріал, особливо якщо він викликає емоційний відгук. Зокрема, діти швидко усвідомлюють ідеально вигукані вірші, оскільки вони вражають своєю звучністю, ритмічністю і суміжними римами. Казки, оповідання та діалоги з фільмів також залишаються в пам'яті, коли дитина співчуває їх героям [49].

Протягом всього дошкільного віку ефективність мимовільного запам'ятовування зростає, і чим більше змістовного матеріалу дитина запам'ятовує, тим сильніша стає її пам'ять. Смислова пам'ять розвивається паралельно з механічною, що свідчить про те, що у дошкільнят, які точно повторюють чужий текст, обидва типи пам'яті – механічна та смислова – виявляються миттєвими, мимовільними та забарвленими яскравими емоціями. Діти легко засвоюють улюблені вірші та пісні без значного напруження. За бажанням дорослого, діти можуть запам'ятовувати 4-5 слів і назви 5-6 предметів [47].

До кінця молодшого дошкільного віку вони здатні запам'ятовувати великі уривки з улюблених творів, дитина вже вміє висловлювати самостійні судження і власну думку. Переважаючою формою мислення стає наочно-образне. Дитина може не тільки поєднувати предмети за повною схожістю (форма, колір, розмір), а й засвоювати загальноприйняті уявлення про групи предметів (одяг, фрукти, меблі).

В основі таких уявлень лежить не виділення загальних і істотних

характеристик об'єктів, а об'єднання тих, що входять в загальну ситуацію або мають спільну мету. Зростає дитяча допитливість. У цьому віці відбуваються значні зміни в розвитку мовлення: значно збільшується запас слів, з'являються елементарні типи суджень про навколишнє, які виражаються в розгорнутих висловлюваннях. Дитина діє з одним предметом і при цьому уявляє інший на його місці: палицю замість виделки, камінчик замість грошей, стілець – машинку для подорожей.

1.3. Програмові вимоги щодо словникової роботи з дошкільниками у процесі фізичного виховання в закладі дошкільної освіти.

Проблема розширення словникового запасу у молодших дошкільників під час фізичного виховання в сучасних дошкільних закладах вимагає глибокого аналізу. За період від 2018 до 2023 року було проаналізовано ряд наукових статей в періодичних виданнях, таких як «Дошкільне виховання», «Зразковий дошкільний заклад», «Методична скарбничка вихователя», «Методист-педагог дошкільного виховання», та «Електронний журнал «Практика управління»».

За результатами аналізу в журналі «Методист-педагог дошкільної освіти» за останні 5 років виявлено 16 статей, присвячених розширенню словникового запасу та розвитку мовлення в дошкільному віці. Матеріали стосуються різних аспектів розвитку комунікативного мовлення, використання методик та засобів візуального моделювання, а також розповідей.

Спеціалізований журнал «Дошкільне виховання» за той же період містить 9 статей, які охоплюють різні аспекти логопедичної роботи, розвитку мовлення, виразності мовлення та мовленнєвого дихання. Здебільшого, ці статті містять конспекти комплексних інтегрованих занять з фонетики, розвитку мовлення та інших аспектів логопедії.

Незважаючи на широкий спектр матеріалів, наукових публікацій, які

розглядають різні аспекти розвитку мовлення та комунікативних навичок у дошкільників, зазначено, що недостатньо уваги приділяється роботі-словнику дітей в процесі фізичного виховання. [23].

Для докладного аналізу проблеми розширення словникового запасу у молодших дошкільників в контексті фізичного виховання в сучасних дошкільних закладах необхідно провести аналіз навчально-методичних засобів, використовуваних при роботі зі словником в дошкільних закладах, а також оцінити базові компоненти дошкільної освіти, програми дій і плани роботи педагогів. Метою було визначити, як саме в практиці роботи дошкільних закладів використовуються заняття з фізичної культури для розширення словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку.

В оновленому Базовому компоненті дошкільної освіти виокремлено один з основних напрямків освіти. Акцент робиться не лише на вирішенні індивідуальних завдань, але й на комплексному підході до формування мовленнєвої компетенції як ключового критерію та обґрунтованої ідеї розвитку мовленнєвої особистості дошкільника. Мовленнєва компетенція, за визначенням Н. Гавриш, охоплює здатність дитини висловлювати свої почуття, думки та враження у будь-якій формі мовленнєвого вираження за допомогою вербальних і невербальних засобів. Цей підхід відповідає сучасним тенденціям у вітчизняній дошкільній лінгводидактиці, що ставить перед собою завдання формувати особистість, здатну творчо та ефективно використовувати мовні засоби в різноманітних життєвих ситуаціях, включаючи самопрезентацію, взаємодію з іншими, усвідомлення власних потреб і намірів.

Зазначено, що словникова робота в закладах дошкільної освіти визначається Базовим компонентом дошкільної освіти відповідно до програм розвитку, навчання і виховання дітей, таких як «Дитина», «Дитина у дошкільні роки», «Я у світі», «Світ дитинства», «Соняшник», «Оберіг», «Українське дошкільля» та інші. Зазначені програми вказують на те, що

словникова робота відображається в різних формах навчально-виховного процесу, таких як заняття, ігри, самостійна діяльність дітей, індивідуальна робота, спостереження, екскурсії, свята та розваги і так далі [4; 61–64].

Освітній напрям «Дитяче мовлення», розглядаючи мовленнєву компетентність, визначає її як вміння дитини висловлювати свої думки, враження та інше у будь-якій формі мовленнєвого висловлення за допомогою вербальних і невербальних засобів. Автор цього підходу, Н. Гавриш, поєднує різні компоненти, такі як фонетичний, лексичний, граматичний, діалогічний, та монологічний, вказуючи на їх взаємозалежність і взаємозумовленість.

У формованості мовленнєвої компетентності виділяються такі ключові аспекти:

Розуміння мови: Дитина осмислює, що в Україні українська мова є державною.

Фонетична компетенція: Вона визнає звуковий фонетичний фон рідної мови, спираючись на розвинений фонематичний слух і мовленнєве дихання.

Лексична компетенція: Дитина має збалансований словниковий запас, який охоплює різні навчальні дисципліни, дозволяючи використовувати точні слова відповідно до мовленнєвої ситуації.

Знання та навички: Назви, якості, властивості предметів, а також володіння всіма частинами мови, синонімами, антонімами, різними видами творення слів.

Мовленнєві форми: Вміння обертати фрази, знання прислів'їв, казок, загадок, скоромовок, а також володіння елементарними нормами культури мовлення, такими як вітання, прохання, вибачення, подяки, компліменти тощо [4, с. 8-9].

Оскільки наша дослідницька робота націлена на формування комунікативної компетентності у дітей, що включає уміння спілкуватися та взаємодіяти конструктивно з однолітками та дорослими, підтримувати партнерські стосунки, висловлювати свої наміри та бажання, аргументувати

свою позицію, ми вирішили детально проаналізувати зміст чинних освітніх програм, таких як «Дитина», «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення», «Соняшник», «Я у світі», «Українське дошкілля» [4; 61–64].

Програма «Українське дошкілля» в розділі «Розвиток мовлення» визначає завдання, спрямовані на:

Розвиток словника: Введення нових слів та їх значень, засвоєння і вживання слів відповідно до ситуацій спілкування, активізація словникового запасу.

Культура мовлення: Використання прикметників, прислівників, розвиток словника частинами мови (наприклад, назви частин тіла), вживання узагальнювальних слів, синонімів, омонімів тощо [20, С. 95].

Зміст роботи з дітьми охоплює різноманітні аспекти, такі як:

Назви предметів: Засвоєння назв предметів.

Розвиток словника з прикметниками та прислівниками: Активне вживання іменників з використанням прикметників, прислівників, розуміння та вживання синонімів, омонімів, розвиток словника образними висловами, фразеологізмами, приказками та іншими засобами [61, С. 95-96].

Отже, програма «Українське дошкілля» акцентує увагу на різносторонньому розвитку мовленнєвої компетентності, сприяючи формуванню різноманітних мовленнєвих навичок та вживанню різноманітних мовленнєвих засобів в спілкуванні.

Розділ «Особистість дитини» програми не враховує необхідності розвитку словникового запасу у молодших дошкільників. Усі завдання цього розділу орієнтовані на виконання рухових дій, загартовуючих процедур, фізкультурно-оздоровчих, рухливих ігор, і спортивних вправ [61, с. 59]. Зазначено, що жодна з освітніх ліній розділу «Особистість дитини» не включає в себе розвиток словникового запасу дошкільнят за допомогою відповідних термінів та активізацію його.

У програмі «Дитина» в розділі «Мовлення дитини», підрозділі «Від слова до слова – доповнюй мову», подано ті самі завдання для роботи над словниковим запасом, як і в програмі «Українське дошкілля» [61, с. 68].

У розділі «Здоров'я і фізичний розвиток» програми «Дитина» словникова робота також передбачена не для всіх аспектів фізичного виховання дітей дошкільного віку.

У комплексній освітній програмі «Я у Світі» в освітній лінії «Особистість дитини», підрозділі «Здоров'я і фізичний розвиток» завдання стосуються охорони здоров'я, базуються на елементарних уявленнях про здоров'я та його збереження. Завдання включають виконання фізичних вправ, загартовуючих процедур, рухової активності, та саморегуляції, але словникова робота обмежена поняттями, пов'язаними лише з організмом та його функціями [64].

Таким чином, вказані програми не передбачають широкого спектру завдань для розвитку словникового запасу у молодших дошкільників у контексті фізичного виховання.

У розділі «Мовлення дітей» підрозділу «Робота з лексикою» освітньої лінії «Соняшник» звертається увага на різні аспекти розвитку словникового запасу молодших дошкільників у контексті фізичного виховання. Окрім того, програма включає завдання, які неодноразово відзначались у попередніх аналізованих програмах, такі як розвиток словника іменниками, присвійними прикметниками, прикметниками вищого ступеня і вищих ступенів порівняння, відносно-якісні прикметники, дієслова, вигуки, абстрактні поняття та інші.

У програмі «Соняшник» також наголошується на важливості введення у словниковий запас дітей узагальнюючих понять та використання різних частин мови. Показниками успішності вивчення є не лише розуміння дітьми значень слів, а й їх використання в мовленні, форми звертання на «ти» і «ви» [64, с. 60-62].

У програмі «Соняшник» відзначають завдання, які дублюють ті, що зустрічаються в інших програмах, зокрема, розвиток фізичних якостей та профілактика заходів, пов'язаних із здоров'ям [63].

Отже, програма «Соняшник» впроваджує схожі завдання для розвитку словникового запасу дітей, що акцентують увагу на фізичному вихованні та сприяють інтеграції цих аспектів у загальний процес навчання та розвитку молодших дошкільників.

Програма розвитку дитини «Я у світі» визначає освітню лінію «Особистість дитини» з розділом «Фізичний розвиток». Зазначається, що завдання, пов'язані із словниковою роботою, включають навчання вживати слова, які позначають фізичні характеристики тіла [64].

Таким чином, програма «Я у світі» також враховує важливість розвитку словникового запасу дітей у процесі фізичного виховання.

У комплексній освітній програмі «Українське дошкілля» вивчається освітня лінія «Особистість дитини» та розділ «Здоров'я і фізичний розвиток», зокрема, завдання, яке акцентує увагу на збагаченні рухового досвіду назвами загальнорозвиваючих вправ та технічних навичок [61].

Показники здоров'язбережувальної компетентності дитини включають завдання, пов'язане з дослідженням, таке як називання частин тіла, рухів, культурно-гігієнічних та загартовуючих процедур тощо [61].

Отже, програми «Я у світі» та «Українське дошкілля» також розглядають та враховують важливість розвитку словникового запасу дітей у зв'язку з фізичним вихованням, проте вони можуть вимагати подальшого вдосконалення та конкретизації в цьому напрямку.

Сахарова [67] вказує, що лише три з 70 проаналізованих навчальних планів включають інтеграцію рухової та мовленнєвої діяльності. Тільки окремі вихователі, спираючись на її висновки, розуміють важливість фізичного виховання для розвитку словникового запасу дітей і впроваджують відповідні підходи. Спостереження за заняттями фізичної культури також

свідчать про перевагу традиційних методів в роботі з дітьми.

За словами Н. Гавриш [20], інтеграція різних сфер діяльності, включаючи музичну, образотворчу, літературну, комунікативну, рухову та інші, сприяє створенню цілісної картини світу. Принцип інтеграції стимулює культурно-ціннісне пізнання та уявлення дітей про навколишній світ [20, с. 48].

Результати аналізу навчальних планів Сахарової [67] свідчать, що в більшості дошкільних закладів (40%) робота зі словником під час фізичного виховання проводиться випадково, епізодично. У 50% закладів взагалі не приділяється уваги цьому аспекту, тоді як у 10% проводиться лише наслідувальна мовна діяльність. На заняттях з фізичної культури (80% розглянутих) практично не використовуються ігрові форми, спрямовані на розвиток словникового запасу. У інших заняттях (20% розглянутих) викладачі лише повторюють нові слова, пов'язані з фізичними вправами, що проводяться [67].

Вивчення стану словникової роботи з дітьми молодшого дошкільного віку показало, що більшість вихователів не систематично використовують фізичну активність для розвитку словникового запасу. Засвоєння нових термінів відбувається дітьми спонтанно та незалежно від тривалості занять [67].

У більшості дошкільних закладів, що були об'єктом дослідження, зафіксовано, що під час організації рухливих ігор в 70% випадків практично не використовується художнє слово, яке могло б сприяти збагаченню та активізації словникового запасу дітей. Також виявлено, що вихователі не стимулюють активізацію словникового запасу під час процедур загартування та у повітряних ваннах [67].

Часто можна спостерігати формальну організацію роботи, де діти не виявляють власної мотивації до використання мовних засобів під час фізичної діяльності. Деякі діти володіють назвами предметів, але не

використовують у мові прислівників, прислівників, узагальнюючих слів, синонімів, омонімів та інших мовних засобів [67, с. 86-88].

Важливо зазначити, що більшість вихователів відзначається недостатньою увагою до розвитку у дітей вміння розуміти слова та вирази з переносним значенням, а також використовувати епітети.

Отже, під час аналізу освітньо-виховної роботи в дошкільних закладах виявлено, що форми та методичні підходи до фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку є стандартними. У більшості випадків вихователі рідко поєднують рухову та мовленнєву діяльність, і це відбувається переважно під час занять та прогулянок.

Висновки до розділу 1.

В процесі аналізу психолого-педагогічної та науково-методичної літератури, присвяченої проблемі розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в контексті фізичного виховання, виявлено загальний інтерес як у вітчизняних, так і у зарубіжних провідних фахівців, таких як Ю. Аркін, А. Богуш, П. Блонський, Г. Ватаманюк, Л. Виготський, Д. Ельконін, М. Джінкін, М. Єфіменко, Ф. Сохін, О. Аматыєва, Н. Бабич, Н. Гавриш, І. Попова, С. Хаджирадева, О. Ковшар, В. Конюк, М. Комісарик, К. Крутій, Н. Кудикіна, О. Леонтьєв, Н. Луцан, І. Луценко, В. Ляпунова, Ю. Руденко, Є. Тіхєєва, О. Трифонова, О. Сахарова, В. Жадешко та інші.

В контексті концептуальних підходів до дошкільної освіти в сучасних теоріях висвітлюється гуманізація освіти та визнання людини як найвищої цінності суспільства. Наголошується на необхідності національного виховання та оновлення системи дошкільної освіти для національного відродження країни.

Зазначено, що фізичне виховання в дошкільних навчальних закладах не лише є частиною загального розвитку особистості, але також є гармонійною складовою освітнього процесу. Це сприяє формуванню гармонійно

розвиненої особистості дошкільника, позитивно впливаючи на засвоєння знань та готовність дитини до подальшого життя.

Під фізичним вихованням молодших дошкільників розуміється організований освітній процес, спрямований на зміцнення здоров'я, розвиток організму, формування психофізичних якостей та рухових навичок. Важливою складовою цього процесу є розвиток словникового запасу дітей, який забезпечує повноцінне спілкування та підготовку до життя.

Під розвитком словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в контексті фізичного виховання розуміється систематичне та планомірне розвитку активного і пасивного словника, а також засвоєння нових слів у процесі занять фізичним вихованням. Подальше перенесення слів з пасивного словника в активний здійснюється через мотивовану та цікаву діяльність з використанням спеціальних методів та прийомів.

Узагальнюючи вищевикладене, можна стверджувати, що вивчення проблеми розвитку словникового запасу дітей в контексті фізичного виховання є актуальним та перспективним напрямом в сучасній дошкільній освіті.

РОЗДІЛ 2.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ.

2.1. Критерії, показники, рівні сформованості словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Аналіз теоретичного аспекту проблеми, висвітленої у першому розділі, дав змогу структурувати практичне дослідження щодо розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку під час фізичного виховання.

На початку експериментальної роботи нами було встановлено фактичний рівень словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку. Завданням цього етапу було:

визначити критерії та показники розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку;

вибрати відповідні методики та здійснити підбір діагностичного матеріалу для виявлення рівнів розвитку словникового запасу;

охарактеризувати рівні розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Для вирішення поставлених завдань нам необхідно було обґрунтувати відповідно теми кваліфікаційної роботи критерії та показники розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку під час фізичного виховання. Після аналізу психолого-педагогічної, фахової та наукової літератури ми прийшли до висновку, що виділення рівнів розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання є неможливим без охарактеризування критеріїв і показників.

В літературі зустрічаємо визначення категорії «критерій» як «ознака, мірило істинності, вірогідності людських знань, їх відповідності об'єктивній дійсності» [72, с.349].

Це передбачає ряд ознак, за якими можна визначити критеріальні показники [72, с.349]; «ознака на підставі якої здійснюється оцінка чогось, мірило, умовно прийнята мірка, що дозволяє здійснити вимірювання об'єкта і на підставі цього оцінювати його» [72, с. 655]; «сукупність ознак, на основі яких складається оцінка педагогічних умов, процесу і результату навчальної діяльності, що відповідає поставленим цілям» [72, с. 655].

Ураховуючи індивідуальний характер словникового набору кожної дитини, ми врахували цей аспект у виборі критеріїв. У контексті нашого дослідження ми сприймаємо думку науковця В. Кошеля, який вказує, що критерії дозволяють визначати стан об'єкта діагностики. Термін «показник» (від лат. *indicator* – показчик) визначається як «конкретна величина або якість змінної (критерію), що може виявлятися в конкретному об'єкті. Це міра прояву критерію, його кількісна або якісна характеристика, за якою визначають різні стани об'єкта; це зовні добре помітна ознака вимірюваного критерію. Кожен критерій включає групу показників, які якісно та кількісно його характеризують» [44, с. 98].

У ряді досліджень, пов'язаних з розвитком словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання, вказується на необхідність визначення системи критеріїв для оцінки ефективності різних аспектів цього процесу. Зокрема, в роботах таких вчених, як: (Н. Бабич [67], А. Богуш [12], О. Богініч [14], Е. Вільчковський [18], Н. Гавриш [20], Н. Горбунова [22], Л. Іщенко [34], Л. Калмикова [34], Н.Кирста [36], І. Кліш [46], Козак [54], В. Кошель [44], К. Крутій [45], О. Сахарова [67], Ю.Шевченко [76] та ін.).

Для нашого дослідження, заснованого на науковому та діяльнісному підході до виявлення рівня розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання, особливий інтерес представляють системні підходи до визначення критеріїв ефективності, які висвітлені науковцями, такими як О. Богініч [10], Е. Вільчковського [18],

Н.Денисенко [18], С. Івашко [31], І. Кліш [46], В. Кошеля [44], О. Сахарової [67], Ю.Шевченко [76].

Наукові доробки вченої О. Сахарової [67] стали найбільш відповідними в контексті нашого дослідження, і ми частково використали та видозмінили їх як науково обґрунтовану основу для організації нашого експериментального дослідження.

З урахуванням зазначеного вище було визначено три критерії словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання: комунікативний, діяльнісний, когнітивний.

Перший, комунікативний критерій, охарактеризований показниками, такими як наявність словникового запасу, що свідчить про рухову активність у процесі фізичного виховання, та розуміння основної спортивної термінології.

Другий, діяльнісний критерій, має в себе показники, такі як використання в мовленні у процесі фізичного виховання та побуті різних частин мови.

Третій, когнітивний критерій, включає в себе показники, такі як образність (асоціативність) словника та точність і доцільність використання елементарної термінології фізичної культури.

Перший комунікативний критерій характеризується наявністю достатнього словникового запасу дітей (відповідно до освітньої програми), його багатогранністю і насиченістю, а також умінням дітей молодшого дошкільного віку розуміти елементарну спортивну термінологію. Показники цього критерію включають наявність лексики, що відображає рухову активність у процесі фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку, а також розуміння елементарної термінології з фізичної культури.

Другий, діяльнісний критерій визначається використанням дітьми молодшого дошкільного віку іменників (які називають частини тіла, предмети побуту, знаряддя фізичної культури та дії, пов'язані з фізичним

вихованням), прикметників (що позначають фізичні якості людини та інших істот, властивості, риси характеру, вищий ступінь порівняння), дієслів (які позначають дію), прислівників (що позначають відстань, швидкість, напрямок руху та інші), а також інших частин мови (прислівники, прикметники і т. д.). Показники цього критерію включають вжиток дітьми молодшого дошкільного віку в мовленні під час фізичного виховання та повсякденного життя різних частин мови.

Третій, когнітивний критерій визначається здатністю використовувати в мовленні образи (порівняння, звуконаслідувальні слова, вигуки тощо). Точне та доцільне використання елементарної термінології з фізичної культури в повсякденному мовленні, що впроваджується під час різних видів діяльності дітей. Показники цього критерію включають образність (асоціативність) словника, точність і доцільність використання елементарної термінології з фізичної культури.

За наведеними критеріями та показниками ми охарактеризували три рівні розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання: високий, середній, початковий. Розглянемо їх більш детально.

Відповідно високий рівень розвитку словника в дітей молодшого дошкільного віку характеризується правильністю, точністю та доречністю вживання слів, пов'язаних із фізичним вихованням. Діти цього рівня мають здатність пояснювати значення слів і словосполучень, що вказують на рухову діяльність у процесі фізичного виховання. Вони використовують різні частини мови, такі як іменники, прикметники, дієслова, прислівники, в повсякденному мовленні та активно виявляють інтерес до мови дорослого. Мовлення дітей цього рівня є емоційним та активним.

Відповідність середньому рівню розвитку словника дітей 3-4 років відноситься наповненість винятками в правильності та грамотності вживання нових слів у мовленні дошкільників. Діти цього рівня іноді допускають

помилки та не завжди правильно вживають слова та фрази, пов'язані з фізичним вихованням. Вони використовують іменники, прикметники та дієслова, але можуть мати труднощі в розумінні спеціальних спортивних термінів. Діти цього рівня показують інтерес до мовлення дорослого, але іноді потребують допомоги та підказок.

Початковий рівень розвитку словника характеризується бідністю словникового запасу та відсутністю образності в мовленні дітей молодшого дошкільного віку. Їхнє мовлення не має образного характеру, і вони майже не вживають нових слів у своєму мовленні в процесі фізичного виховання. Діти цього рівня можуть допускати значні помилки щодо точності та доречності використання елементарної спортивної термінології. Вони не коментують власні дії, уникають виконання вказівок учителя та не виявляють інтересу до мовлення дорослих.

Для визначення рівня розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання, ми використовували розроблену О. Сахоровою серію діагностичних завдань за кожним з критеріїв і показників: «Моє брязкальце Веселий м'яч», «Спритні м'ячики», «Дотягнись до брязкальця», «Веселі козенята», «Ми маленькі лисенята» [67].

Результати виконання кожного запропонованого завдання оцінювали за кількістю правильних відповідей дітей молодшого дошкільного віку. Кожна дитина може отримати від 0 до 3 балів. Всього було запропоновано 5 завдань (по одному для кожного показника). Таким чином, мінімальна кількість балів, яку може отримати дитина – 0, а максимальна – 15.

Суму балів за всіма критеріями розділили на чотири групи, а саме: - 15-11 балів (достатній рівень розвитку словникового запасу); – 10-6 балів (задовільний рівень розвитку словникового запасу); – 5-0 балів (низький рівень розвитку словникового запасу);

Опишемо вибрані завдання. - Експериментальна вибірка становила 39 дітей молодшого дошкільного віку: 19 – контрольна група (КГ) та 20 –

експериментальна група (ЕГ).

Перевірка комунікативного критерію показниками якого є: наявність лексики, що свідчить про розумову діяльність у процесі фізичного виховання здійснювалась за допомогою серії завдань, а саме: Завдання «Мій дзвінкий веселий клубок».

Мета: виявити рівень лексики, що відображає розумову діяльність дітей молодшого дошкільного віку у процесі фізичного виховання. Інвентар та обладнання: великі м'ячі. (Завдання виконується індивідуально). Хід вправи: Вихователь і дитина тримають у руках великі м'ячі.

Вихователь пропонує повторити за ним розумову дію, при цьому не називаючи її (підкидання м'яча вгору). Після завершення дитину просять одним словом назвати дію, яку вона виконана (напр. підкинула). Індикатор: розуміння елементарної термінології з фізичної культури.

Завдання «Спритні ляльки».

Мета цього завдання полягає у виявленні рівня розуміння дітьми молодшого дошкільного віку елементарної спортивної термінології в процесі рухової діяльності, шляхом визначення та використання предметів спортивного інвентарю.

Інвентар та обладнання, що використовується для цього завдання, включає м'ячі з діаметром 20-25 см та два банти шириною 50-60 см. Завдання виконується індивідуально.

Хід вправи передбачає, що в спортивному залі, навпроти вихователя і дитини (на відстані 1,5-2 м), розташовані дві дуги. В руках у педагога і дитини є по одному м'ячу. Вихователь пропонує дитині повторити за ним дію, не називаючи її (наприклад, прокотити кульку у дугу). Після завершення дитину просять назвати виконану дію одним словом (наприклад, «покотила», «прокотила»).

Це завдання дозволяє визначити, наскільки діти розуміють та використовують специфічну термінологію фізичного виховання в процесі

виконання рухових завдань.

Для кращого сприйняття отриманих емпіричних даних в ході виконання завдань дітьми молодшого дошкільного віку за комунікативним критерієм представимо таблиці 2.1.

Таблиця 2. 1.

Рівні розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за комунікаційним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Рівні	Група	Показники комунікаційного критерію (%)		
		Наявність лексики, що позначає рухову активність у процесі фізичного виховання	Розуміння елементарної спортивної термінології	Середнє арифметичне ($\mu \propto n$)
Високий	КГ, ($n1 \approx 5,3\%$ $\Sigma = 19$)	5,3	5,3	5
Середній		37,1	63,6	50
Початковий		57,6	31,7	45
Високий	ЕГ, ($n2 \approx 5,0\%$ $\Sigma = 20$)	10,0	10,0	10
Середній		45,0	35,0	40
Початковий		45,0	40,0	50

У результаті проробленої діагностичної роботи, яка була спрямована на визначення рівнів розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за комунікаційним критерієм на констатувальному етапі, отримано наступні дані: 10% дітей з експериментальної групи (ЕГ) та 5% з контрольної групи (КГ) виявили високий рівень; на середньому рівні знаходяться 40% дітей ЕГ та 50% КГ; на початковому рівні розвитку словника дітей знаходяться 50%

дітей ЕГ та 45% дітей КГ.

Наприклад, у завданні № 2, спрямованому на визначення рівня розуміння елементарних термінів з фізичної культури у процесі фізичного виховання, де діти повинні були назвати виконувану дію словом «перекочувався», спостерігалися випадки, коли діти називали це слово тільки частково або лише після підказки вихователя.

Також були випадки, коли деякі діти використовували жести під час спілкування. Таких дітей ми віднесли до початкового рівня розвитку словникового запасу.

Перевірка діяльнісного критерію, показниками якого є використання різних частин мови в мовленні під час фізичного виховання та в повсякденному житті, проводилася за допомогою серії завдань.

Завдання «Мої – лисенята».

Мета нашого експерименту полягала в визначенні того, наскільки діти молодшого дошкільного віку використовують прислівники.

У цьому завданні використовувалися маски лисичок, неправдива трава та дерева як реквізити (кожна дитина виконувала завдання індивідуально).

Завдання проходило в спортивному залі, де вихователь та дитина опинялись у казковому лісі. Вчителю запропонували уявити, що на деякий час вони стають маленькими лисенятами, для більшої автентичності надівши лисичі маски, і запросили пройти галявиною, щоб мисливці не почули їх.

Під час цього епізоду вихователь ставав на навшпиньки та йшов перед дитиною. Потім вони назвали такий вид ходьби (на навшпиньках).

Отримані результати виконання дітьми 3-4 років завдань за діяльнісним критерієм були зведені в таблицю 2.2.

Таблиця 2. 2.

Рівні розвитку словника дітей 3-4 років в процесі фізичного виховання за діяльнісним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Рівні	Група	Показники діяльнісного критерію (%)	
		Використання в мовленні різних частин мови, характерних процесу фізичного виховання	Середнє арифметичне ($\mu \propto n$)
Високий	КГ, ($n1 \approx 5,3\%$ $\Sigma = 19$)	10,6	10
Середній		36,4	35
Початковий		53	55
Високий	ЕГ, ($n2 \approx 5,0\%$ $\Sigma = 20$)	5	5
Середній		45	45
Початковий		50	50

Представлені емпіричні дані в табл. 2.2 стосовно рівнів розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за діяльнісним критерієм на констатувальному етапі дослідження свідчать про наступне: на високому рівні розвитку словникового запасу перебували 5% дітей експериментальної групи та 10% дітей контрольної групи; на середньому рівні розвитку словникового запасу знаходяться 45% дітей експериментальної групи та 35% дітей контрольної групи. 50,0% дітей експериментальної групи намагалися виконати завдання вихователя, але неповно відповідали на запитання. Тільки двоє дітей експериментальної групи та 4 дитини контрольної групи змогли правильно назвати слово «навшпиньки». На початковому рівні виявилися 50% дітей експериментальної групи та 55% дітей контрольної групи.

Щодо перевірки когнітивного критерію, який характеризується показниками образності (асоціативності) словника дітей молодшого дошкільного віку, ця діяльність здійснювалася за допомогою серії завдань.

Завдання «На що це схоже?».

Мета цього завдання полягає в виявленні рівня експресивності (асоціативності) словника дітей молодшого дошкільного віку за допомогою спеціально підготовленого інвентарю. Вихователь та дитина розташовані в спортивному залі перед спортивним обладнанням: м'ячем, шнуром та гімнастичною стінкою. Вихователь вимагає уваги дитини до цих предметів, називає їх вголос і потім пропонує дитині придумати слова, які б могли б нагадувати предмет або тварину (наприклад, м'яч – «зайчик», нитка – «змія», гімнастична стінка – «драбина»). Показником в цьому завданні є точність і доцільність використання елементарної спортивної термінології.

Завдання «Дотягнутися до брязкальця».

Мета цього завдання полягає в виявленні рівня точності та доцільності використання елементарної термінології фізичної культури дітьми молодшого дошкільного віку шляхом визначення та обговорення дитячого спортивного характеру. Завдання виконується індивідуально з використанням такого інвентарю, як мотузка, дві підставки та брязкальця.

У спортивному залі перед вихователем і дитиною розтягнута мотузка між двома підставками, на якій від витягнутої руки дитини підвішено брязкальце. Вихователь проводить дію, не називаючи її (дотягнутися рукою до брязкальця), і після завершення дії просить дитину назвати цю дію одним словом (наприклад, «дотягнутися»).

Результати виявлення рівнів розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання за когнітивним критерієм на констатувальному етапі дослідження за когнітивним критерієм представлені в таблиці 2.3.

Таблиця 2. 3.

Рівні розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за когнітивним критерієм на констатувальному етапі дослідження

Рівні	Група	Показники когнітивного критерію (%)		
		Образність (асоціативність) словника	Використання спеціальної лексики у процесі фізичного виховання	Середнє арифметичне ($\mu \propto n$)
Високий	КГ, ($n_1 \approx 5,3\%$ $\Sigma = 19$)	10,6	10,6	10
Середній		31,8	31,1	30
Початковий		58,3	58,3	60
Високий	ЕГ, ($n_2 \approx 5,0\%$ $\Sigma = 20$)	10,0	10,0	10
Середній		40,0	40,0	40
Початковий		50,0	50,0	50

Як видно із наданих даних у таблиці 2.3., високий рівень розвитку словникового запасу відзначається у 10% дітей експериментальної та 10% контрольної групи. На середньому рівні розвитку словникового запасу розташовуються 40% дітей експериментальної групи та 30% дітей контрольної групи. Половина дітей експериментальної групи намагалися виконати завдання вихователя, але відповідали на запитання неповно. Наприклад, у виконанні завдання «Дотягнутися до брязкальця», яке відображало рівень образності (асоціації) словникового запасу дошкільників, діти використовували слово «зайчик» для позначення предметів спортивного обладнання: шнура та гімнастичної стінки, не представляючи асоціаційних слів. Початковий рівень розвитку словникового запасу виявлено у 50% дітей

експериментальної та 60% дітей контрольної групи.

Давайте проведемо аналіз отриманих результатів щодо початкового рівня розвитку словника молодших дошкільників за комунікаційним, діяльнісним та когнітивним критеріями. Порівняльні дані рівнів розвитку словникового запасу представлені в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4.

**Рівні розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за на
констатувальному етапі дослідження**

Рівні	Група	Критерії (%)			
		Комунікативний	Діяльнісний	Когнітивний	Середнє арифметичне ($\approx \mu$)
Високий	КГ	5	5	10	5
Середній		50	35	30	38
Початковий		45	55	60	53
Високий	ЕГ	10	10,0	10	10
Середній		40	40, 0	40	40
Початковий		50	50,0	50	50

За отриманими результатами, які подані у таблиці 2.4., можна визначити, що 10% дітей з експериментальної групи та 5% з контрольної групи мають високий рівень розвитку словникового запасу. Щодо середнього рівня розвитку словникового запасу, його мають 40% дітей експериментальної групи та 38% дітей контрольної групи. Початковий рівень розвитку словникового запасу виявлено у 50% дітей обох груп КГ та ЕГ.

Аналіз результатів констатувального етапу експерименту вказує на те, що рівень розвитку словника молодших дошкільнят переважно залишається на початковому рівні. Зафіксовані недоліки включають:

обмежений словниковий запас;

обмежене розуміння особливостей процесу фізичного виховання;

неточне та недоречне використання спеціальних термінів;

відсутність нової лексики у взаємодії;

відсутність образності в словнику;

обмежене використання різних частин мови, що характерні для фізичного виховання (наприклад, іменники, прикметники, прислівники тощо).

На підставі цих результатів констатуємо, що рівень словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку є недостатнім. Це дозволяє припустити, що наша гіпотеза може бути втілена шляхом розробки та апробації педагогічних умов розвитку словника дітей цього віку, а також удосконалення методичного забезпечення цього процесу. Також важливим є налагодження співпраці закладів дошкільної освіти з батьками вихованців для надання допомоги батькам у цьому процесі.

2.2. Педагогічні умови розвитку словникового запасу дітей молодших дошкільників у процесі фізичного виховання в закладі дошкільної освіти

В розв'язанні даної проблеми ми активно шукали оптимальні умови для розвитку словникового запасу молодших дошкільнят під час фізичного виховання. Під час вибору цих умов, ми враховували результати констатуючого етапу експерименту, використовували дані наукових досліджень у галузі дошкільної педагогіки та аналізували досвід роботи дошкільних закладів, що становив основу нашого дослідження.

В ході обґрунтування педагогічних умов, спрямованих на розвиток словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку, розкриємо сутність поняття «педагогічні умови».

Важливість освітнього процесу визначається наявністю певних

педагогічних умов. Це термін вчені розглядають різнопланово. Зокрема, в «Українському тлумачному словнику» вказано, що педагогічні умови - це «обставини, що визначають і формують цілісний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що здійснюється через діяльність особистості, групи, або народу» [72, с.108];

За словами Т. Андрющенко [2], це «умови навчання, які виникають в результаті усвідомленого відбору, побудови та використання змісту, методів і організаційних форм, спрямованих на ефективне досягнення мети» [2, с. 19]; вчений визначає це як «комплекс обставин, сформований в рамках навчально-комунікативного середовища» [2, с. 20];

Н. Башававець [5] розглядає педагогічні умови як «сукупність різноманітних (зовнішніх і внутрішніх) соціально-педагогічних і дидактичних факторів, необхідних і достатніх для виникнення і раціонального сталого функціонування певної педагогічної системи» [5, с. 163]. Г. Беленька, О. Богініч та М. Машовець стверджують, що педагогічні умови - це «сукупність факторів, компонентів, необхідних і достатніх для виникнення, функціонування та модифікації педагогічної системи» [7, с. 172]. За А. Кошель, педагогічні умови визначаються як «сукупність об'єктивних характеристик змісту, форм, методів і матеріально-просторового середовища, що супроводжують вирішення поставлених у педагогічному процесі завдань. Зазвичай їх визначають як «сукупність взаємопов'язаних і взаємозумовлених обставин процесу навчання, що є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання і застосування елементів змісту, методів чи прийомів, а також організаційних форм навчання для досягнення певних освітніх цілей» [42, с. 76].

За словами Ю. Шевченко, це «сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм і матеріальних можливостей для його здійснення, успішного вирішення певного завдання» [76, с. 83].

О. Сахарова, досліджуючи тему, схожу з нашим дослідженням, вказує,

що акцентується на умовах, спрямованих на вирішення конкретних завдань, таких як умови розвитку соціальної активності вчителя, його професіоналізму, професійної культури, умови розвитку професійних цінностей педагога, умови створення адаптивного освітнього середовища, умови «гнучкого» реагування на зміни в суспільстві, умови підвищення ефективності педагогічних досліджень, умови формування педагогічного колективу і т.д. [67, с. 94-95].

Звертаючи увагу на це, ми надаємо визначення педагогічних умов як обставин, у яких виникають явища і розгортається дія чинника. Враховуючи аналіз наукової літератури та визначення умов як необхідних характеристик реальної дійсності, які сприяють створенню, формуванню чогось або сприяють чому-небудь [67], ми встановлюємо такі педагогічні умови:

- створення позитивної мотивації для розвитку словникового запасу дітей 3-4 років у процесі фізичного виховання в ЗДО;

- взаємодія між дошкільним закладом та сім'єю щодо розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку за допомогою фізичного виховання;

- забезпечення методичного супроводу для розвитку словникового запасу дітей 3-4 років в процесі фізичного виховання.

Про питання використання інтерактивних та інтерактивних технологій у дошкільному навчальному закладі розглядають різні науковці, серед яких В. Кошель, що вивчає формування готовності майбутніх вихователів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку [44].

І. Непомняща, яка присвятила своє дослідження методиці використання лінгводидактичних ідей Є. І. Тихєєвої у збагаченні побутового словника дітей старшого дошкільного віку [52]; Ю. Шевченко, що вивчає фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку засобами інтеграції рухів і музики [76];

С. Юрочкіна, яка досліджує педагогічні засади валеологічного виховання дітей старшого дошкільного віку [80];

І. Кліш, яка вивчає фізичне виховання дітей до 3-річного віку засобами етнопедагогіки [46] та інші.

Пояснюємо вибір педагогічних умов, які ми визначили. Перша педагогічна умова – створення позитивної мотивації для розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку у процесі фізичного виховання в закладі дошкільної освіти.

Основу психологічної структури особистості формує її мотивація, оскільки вона направляє дитину до різних видів діяльності, впливає на формування характеру та розвиток її здібностей, а також визначає дії та поведінку особистості. Мотивація – це сукупність мотивів, які служать обґрунтуванню або поясненню чого-небудь; спонукання дітей до вивчення певних предметів чи дисциплін, роз'яснення необхідності навчання в освітніх закладах [71, с. 692].

Мотиви можуть бути внутрішніми (прихованими) або зовнішніми, тобто вираженими в мовленні.

Мовлення має своєю основою мотив: якщо мотивація відсутня, мовлення не виникає. Головною метою впровадженої педагогічної умови було формування та підтримання у дітей почуття радісного очікування та здивування під час перебування в ЗДО.

Основним принципом реалізації цієї умови став зацікавлення дітей за допомогою дивовижних ігрових моментів. Ефективність використання словника у процесі фізичного виховання прямо залежала від рівня активності дітей на протязі всіх режимних моментів. Активна участь дітей у фізичній та мовленнєвій діяльності забезпечила достатній рівень їхнього словникового запасу. Залучення дітей до рухової та мовленнєвої діяльності здійснювалося за допомогою різних засобів активізації [67, с. 98].

Значна роль у розширенні словника дошкільнят під час фізичного виховання належала розумінню різноманітних форм, методів і способів, а також духовної діяльності. Це розуміння ми реалізували через використання

різноманітних засобів активізації, таких як швидкі рухові вправи, індивідуалізація підходів до інтересів та намірів дітей, врахування їхніх вікових особливостей.

Друга педагогічна умова – обґрунтовується наявністю взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї щодо розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку дошкільників засобами фізичного виховання.

Різні аспекти співпраці ЗДО та сім'ї залишається актуальною проблемою країни. Педагоги-науковці Н. Бабич [67], А. Богуш [12], Н. Гавриш [20], Н. Горбунова [22], Л. Іщенко [34], Л. Калмикова [34], Л. Іщенко [33], Н.Кирста [36], Л.Козак [40], К. Крутій [45], Л. Лашкова [47], І. Марченко [50], І. Непомняща [52], Т. Поніманська [60], О. Сахарова [67], Н.Тиндюк [70], О.Ушакова [74] та ін. наголошують на необхідності і важливості цілеспрямованої взаємодії роботи закладу дошкільної освіти та родинами вихованців у досягненні виховних цілей.

Варто відзначити, що нормативно-правові документи, такі як «Концепція дошкільної освіти», «Положення про дошкільний навчальний заклад», а також закони України, зокрема «Про дошкільну освіту» та «Базовий компонент дошкільної освіти», акцентують увагу на необхідності тісного взаємозв'язку та взаємодії між дошкільними навчальними закладами (ЗДО) та сім'ями вихованців. Закон України «Про дошкільну освіту» визначає, що «батьки – перші вчителі» і саме на них покладається відповідальність за закладення основ фізичного, морального та розумового виховання [28].

В Базовому компоненті дошкільної освіти України зазначено, що «кожен з батьків несе відповідальність за виховання і навчання дитини, за збереження її життя, зміцнення здоров'я та свідомого ставлення до здорового способу життя, формування почуття людської гідності» [4, с. 32].

Згідно з думкою С. Івашко, потреби сьогодення визначають необхідність ще тіснішої інтеграції сімейного та суспільного дошкільного

виховання, збереження пріоритету сімейного виховання та активне залучення родини до участі у виховному процесі [31, с. 29].

За словами Т. Поніманської, важливою постаттю в цьому процесі є ініціатор та організатор ефективної взаємодії з родиною в дошкільному навчальному закладі. Ця взаємодія повинна бути спрямована на інтереси розвитку дитини та створювати емоційну атмосферу під час перебування дитини в дошкільних закладах освіти, забезпечуючи при цьому можливість ефективної комунікації не лише з педагогічним колективом, але й з іншими батьками [60, с. 422].

Розуміння того, що саме в сім'ї закладається основа повноцінного фізичного, психічного та розумового розвитку дитини, надихнуло нас на уважне дослідження запитів, потреб і нагод сім'ї, а саме на тісну взаємодію між дошкільними освітніми закладами (ЗДО) та родиною у поповненні словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку.

За висновками отриманими Г. Беленькоь [7], О. Богініч [7], М. Машовць [7], «велика завантаженість сучасних батьків на роботі, відсутність спільних сімейних справ і недостатнє усвідомлення важливості спільної діяльності для розвитку дитини призводять до мінімізації практичної взаємодії між членами сім'ї» [7, с. 30].

Спілкування з батьками дітей визначалося не лише як можливість допомогти їм розширити словниковий запас дітей у процесі фізичного виховання, але й як шлях до формування взаєморозуміння в сімейно-педагогічному колективі та обміну досвідом. Мета цієї роботи полягала також у тому, щоб батьки отримали об'єктивне уявлення про свою дитину, оцінили її розвиток та визначили оптимальні шляхи збагачення словникового запасу.

Для досягнення цих цілей було важливо забезпечити ефективне взаємодії між дошкільними освітніми закладами та родинами. Педагоги розпочали ініціативу, спрямовану на створення дружби між педагогами ЗДО

та родинами дітей молодшого дошкільного віку, на встановлення зворотного зв'язку між вчителями та батьками, а також на популяризацію сучасних методик та форм розвитку словникового запасу.

Також відбувалися заходи для залучення батьків до співпраці, такі як батьківські збори, сімейні клуби, спільні спортивні події, консультації та тренінги. Ці ініціативи допомагали створити партнерські стосунки між ЗДО та родинами для спільного розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку у процесі фізичного виховання:

- налагоджені дружні стосунки між педагогами ЗДО та членами родин дітей молодшого дошкільного віку;

- налагоджено зворотній зв'язок між вихователями та батьками чи опікунами дітей 3-4 років які відвідують ЗДО;

- батьки ознайомили із сучасними методиками розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку, їх формами, прийомами та прийомками;

- реалізовували різноманітні організаційні форми співпраці закладу дошкільної освіти та родини у процесі фізичного виховання (методичні семінари, курси, батьківські збори, сімейні клуби, спільні спортивні свята, розваги, індивідуальні та групові консультації, тренінги тощо).

Третя педагогічна умова – забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей 3-4 років.

Поняття «супровід» у тлумачних словниках визначається як «дія» за значенням дієслова «супроводжувати»; «ті, що супроводжують дію» [42, с.9].

У наукових працях науковці висвітлювали дефініцію у різних аспектах: психолого-педагогічному (П. Блонський [31], Л. Виготський [32], О. Запорожець [40], Г. Люблинська [49], Л. Шелестова [77] та ін.); соціально-педагогічному (І.Ніколаєнко [53], М.Олійник [56], М.Оліяр [57] та ін.); комунікативно-мовленнєвому Н. Бабич [67], А. Богуш [12], Н. Гавриш [20], Н. Горбунова [22], Л. Іщенко [34], Л. Калмикова [34], О. Сахарова [67] та ін.;

науковці Л. Іщенко [33], Н.Кирста [36], К. Крутій [45], Л. Лашкова [47], І.Марченко [50], І. Непомняща [52], Є. Тіхеєва [52], Н.Тиндюк [70], О.Ушакова [74]та ін.

І. Марченко акцентує увагу на психологічному супроводі, розглядаючи його як «професійну діяльність, спрямовану на формування соціально-психологічних, психолого-педагогічних умов для успішного навчання... та розвитку дітей у процесі взаємодії дошкільного закладу» [50, с. 38].

І. Бех визначає супровід як «конструктивну взаємодію, особистісне спілкування вчителя і учня, яке має своїми взаємними ціннісно-смісловими орієнтаціями учасників процесу» [6, с. 23].

О. Богініч вбачає супервізію як «особливу форму функціонування єдиної системи, яка забезпечує можливості індивідуального соціального саморозвитку дітей дошкільного віку» [11, с. 35].

В. Кошель визначає науково-методичне забезпечення як «суб'єкт-суб'єктну професійну взаємодію на основі оволодіння та впровадження в освітній процес інноваційних методів і технологій» [44, с. 82].

А. Богуш розглядає методично-мовленнєвий супровід як «систему засобів, методів, прийомів, методичних технологій і лінгводидактичних установок, спрямованих на ефективне формування комунікативно-мовленнєвої компетентності майбутніх учителів» [13, с. 142].

В контексті підготовки майбутніх вихователів у дошкільному навчальному закладі А. Богуш визначає комунікативно-мовленнєве забезпечення як «багатокомпонентне поняття, що включає взаємопов'язаний цикл психолого-педагогічних, лінгвістичних і фахово-методичних дисциплін, спрямованих на розвиток і формування особистості, яка має на меті розвиток і формування власної творчої особистості, професійне українське мовлення майбутніх фахівців і вихователів з урахуванням мовної специфіки регіону та мовного середовища дошкільного навчального закладу» [13, с. 150].

І. Марченко визначає комунікативно-мовленнєвий супровід

професійно-спрямованого українського мовлення майбутніх логопедів як «процес взаємодії викладача вищого навчального закладу та студента (майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу), який актуалізує особистісно-професійне зростання та самовизначення» [50, с. 103].

Мовленнєвий супровід розглядається як цілеспрямована, послідовна, безперервна дія в спеціально організованих умовах, що відповідають психологічним потребам дітей молодшого дошкільного віку. Його метою є розвиток та активізація словникового запасу, вживання слів у мовленні та розуміння того, що супроводжує процес мовлення фізичною культурою.

Третя педагогічна умова реалізується через забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку. Це здійснюється через упровадження в освітній процес закладу дошкільної освіти навчально-методичного посібника «Дидактико-методичне забезпечення процесу розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання». Цей посібник призначений для працівників дошкільних закладів, студентів спеціальності «Дошкільна освіта», викладачів закладів вищої освіти та батьків (додаток Г).

Визначені педагогічні умови мають взаємодоповнюючий, системний характер, кожна з яких володіє властивостями інтегральної, організуючої та стимулюючої взаємодії всіх елементів процесу розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

2.3. Зміст і аналіз проведеної дослідно-експериментальної роботи з розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Експериментальна група включала 39 дітей молодшого дошкільного віку, з них 19 належали до контрольної групи (КГ), і 20 до експериментальної групи (ЕГ).

Експериментальна методика, спрямована на розвиток словникового

запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання, передбачала поетапне та послідовне впровадження визначених педагогічних умов на етапах: комунікативному, діяльнісному та когнітивному.

На комунікативному етапі проводилася інтеграція та взаєморозвиток двох видів діяльності (мовленнєвої та рухової). Мета полягала у повному відтворенні мовлення та розуміння предметів, рухів та дій дітьми молодшого дошкільного віку. Здійснювалося називання спортивних термінів словами та навпаки, активізуючи словесну та рухову діяльність. Використання різних форм, методів та методичних прийомів лексичної роботи сприяло уточненню та поясненню значень слів, словосполучень і простих речень, включаючи спеціальні спортивні терміни, пов'язані з предметами та діями в спорті.

Цей підхід сприяв розвитку розуміння та активного використання словникового запасу дітьми молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Зафіксовані відмінності у розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в експериментальній та контрольній групах вказують на позитивний вплив застосування розробленої експериментальної методики.

На етапі комунікативного взаємодії комбінувалися такі методи та прийоми, як казкотерапія, супроводжувана фітбол-вправами «Сіра мишка» та «Зірочка», пісочна терапія з використанням методик «Пісочний сертифікат» та «Допоможемо Колобку», танцювально-духовна терапія з елементами «Бального танцю», сміхотерапія через «Веселий бал», та музикотерапія у вигляді «Морського дна» та «Кольоромузики». Впроваджені імунні гімнастика, дихальні вправи, вправи з фітболом-гімнастикою та різні види масажу, включаючи трав'яний та пальчиковий, допомагали створити різноманітне середовище для розвитку словникового запасу.

На даному етапі також була проведена системна робота, яка поєднувала традиційні та інноваційні методи. Вона включала у себе

традиційні форми фізкультурної роботи, такі як ранкова гімнастика та гімнастика пробудження, а також елементи інноваційних інтерактивних технологій, таких як психологічні етюди та елементи хатха-йоги, які сприяли розвитку словникового запасу дітей.

Застосовані підходи до фізичного виховання виявились результативними та ефективними для розвитку словникового запасу молодших дошкільників. У даному етапі був розроблений комплекс фізкультурних робіт, який об'єднав традиційні та інноваційні методи.

Цей комплекс включав у себе традиційні форми фізкультурної роботи, такі як ранкова гімнастика, гімнастика пробудження, традиційні заняття з фізичної культури, інтегровані заняття, рухливі ігри тощо. Крім того, він містив елементи інноваційних інтерактивних технологій, таких як психологічні етюди (наприклад, «Сон під дощем»), а також елементи хатха-йоги, такі як «Журавель», «Індійські йоги», «Повтори за мною», «Ловімо сонячні промінчики» та інші.

У ході фізичної та мовленнєвої діяльності було використано сюрпризні моменти і несподівані ситуації, сприяючи ранньому розвитку дітей. Комплекс також враховував інтереси та наміри учнів, що допомагало зберігати їхній інтерес і заохочувати активну участь у руховій та мовленнєвій діяльності.

На даному етапі було реалізовано переважно першу педагогічну умову – створення позитивної мотивації до розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку у процесі фізичного виховання в закладі дошкільної освіти.

Другий етап діяльності передбачав використання слів, які діти вивчали під час мовленнєвих та фізичних занять. Основний акцент робився на заняттях з фізичною культурою, включаючи інтегровані фізкультурно-мовленнєві заняття, де домінувала мовленнєва чи рухова діяльність. Також проводилися комплексні заняття, під час яких фізкультурно-мовленнєва діяльність мала рівноцінне значення.

Під час цих занять активно використовувалася партнерська діяльність дорослих і дітей в позитивному емоційному середовищі. Це сприяло створенню позитивної мотивації та збагаченню словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку спортивною термінологією, яку вони могли використовувати в повсякденній діяльності.

Дослідно-експериментальна робота, базувалась на основі і з урахуванням здобутків І. Марченко [50] і була «спрямована на розвиток словникового запасу дітей дошкільного віку через фізичне виховання, була впроваджена в усі сфери дитячої діяльності протягом дня. Спільні спортивні свята та розваги з участю батьків, такі як «Здорова Батьківщина – щаслива країна», «Тато, мама, я - спорт сім'я», «Фізкультура – це здоров'я, спорт – це сила, що всім дітям дає крила», «Ми роду козацького діти, земля українських квітів», «Хто з фізкультурою на «ти» досягне поставленої мети в житті», «Пригода в осінньому лісі», «Ой та Ай ми в гостях!» та інші, об'єднувалися з ранковою гімнастикою («Троє поросят», «Зоопарк», комплекс вправ з прапорцями тощо), гігієнічними процедурами, іграми, креативними вправами та загартовуванням, використовуючи інтерактивні технології. Робота з батьками продовжувалася у форматі батаків, таких як «Фізичне виховання дітей у сім'ї та розвиток словника дітей», «Фізичне виховання вдома», та круглих стільців, таких як «Як зміцнюємо здоров'я дітей», «Збагачуємо мовлення в процесі занять фізичними вправами» і багатьох інших» [50, с. 148].

Під час діяльнісного етапу відбулася реалізація переважно наступних педагогічних задумів: створення позитивної мотивації до розширення словникового запасу дітей 3-4 років в ході занять фізичною культурою в закладі дошкільної освіти та наявність взаємодії ЗДО та сім'ї й інших соціальних інституцій щодо розвитку словникового запасу молодших дошкільників засобами фізичного виховання.

На третьому, когнітивному етапі, ми також урахували здобутки

І. Марченко [50] і у відповідності її досягнень «акцентувалася увага на розвитку словникового запасу дітей шляхом використання слів, пов'язаних із розумовою діяльністю під час виконання завдань у різних видах фізичного виховання. На цьому етапі проводились заняття з фізичної культури та інтегровані фізкультурно-мовленнєві заняття, де пріоритет надавався мовленнєвій чи руховій діяльності. Ці заняття об'єднувалися у тематичні цикли, спрямовані на забезпечення мовленнєвого супроводу процесу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку» [50, с. 149].

Ігри-заняття з фізкультури, такі як «На галявині», «Пташка», «Казкова доріжка», «Маленькі футболісти», «Осінні калюжі», «Малі фантазери», «Веселята», «Допитливі пташенята», «Гарні спинки» та інші, разом із комплексними іграми-заняттями з розвитку мовлення та фізичної культури, такими як «Як лисенятко маму сухаро», «У зеленому лісочку», «Титонька ошин», і легковажні ігри на прогулянках, наприклад, «Пташка і пташеня», «Кіт та мишка», «До ведмедя в гості», «Потягни м'яч», сприяли розвитку активного словника дітей. Заняття на свіжому повітрі, такі як комплекси «Стрункі ягідки», «Швидкі малята» та інші, ранкова гімнастика, розбуджувальна гімнастика, і фізкультурний відпочинок у дошкільному закладі, такі як «Осінні висиви», «Добрі сусіди», сприяли не лише фізичному, а й словниковому розвитку малюків. Фізкультхвилинки, такі як «Ягідка кубик», та «Підними», додавали активності та рухливості робочому дню дітей.

У період діяльнісного етапу була реалізована переважно наступна група педагогічних умов: забезпечення методичного супроводу процесу розвитку словникового запасу під час фізичного виховання та виникнення позитивної мотивації до лексичного розвитку дітей молодшого дошкільного віку в умовах дошкільного закладу.

На кожному етапі використовувалися відповідні засоби, форми, методи та прийоми для взаємодії з дітьми, впроваджуючи обґрунтовані педагогічні

умови: створення позитивного настрою для розвитку словникового запасу молодших дошкільників під час фізичного виховання; взаємодія між дошкільним закладом та родинами щодо розвитку лексичних навичок дітей за допомогою фізичної активності; надання методичної підтримки для розвитку словникового запасу у процесі фізичного виховання.

Слід відзначити, що на всіх етапах експерименту формувального характеру впроваджувалась систематична робота з використанням структурованого алгоритму для розвитку словникового запасу молодших дошкільників під час фізичного виховання. Деталізований календарний план на вересень наведено у (додатку А).

На кожному етапі розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання, ми забезпечили педагогів розробленими дидактичними матеріалами, які вони успішно використовували у своїй практиці. Це сприяло створенню відповідних умов для ефективної реалізації педагогічних завдань у дошкільних навчальних закладах, зокрема:

- педагоги виявили бажання працювати з дітьми для збагачення їх словникового запасу в процесі фізичного виховання;
- вони виявили відкритість до опанування нових знань та їх практичного втілення;
- вдало використовували методіку роботи над розвитком словника дітей під час фізичного виховання;
- опанували систему розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Педагоги провели обговорення шляхів та форм залучення дітей до виконання завдань із розвитку словникового запасу в процесі фізичного виховання.

Під час реалізації формувального етапу експерименту діти розвинули комунікативні та перцептивно-експресивні уміння. Вони виявляли задоволення від спілкування, легко вступали в розмову, були ініціаторами

розмов, вміли сприймати мовлення інших.

Діти обмінювались досвідом та враженнями у процесі спільної діяльності та виявляли здатність бути зрозумілими для інших. У процесі навчання, вони отримали знання про важливість фізичної культури для збереження здоров'я, вчилися правильним рухам, стрибкам, повзанню та лазінню, а також оволоділи навичками пішохідного і велосипедного туризму, встановлення намету та користування рюкзаком.

У ході формувального етапу експерименту, дітям пропонувалося набувати зазначених умінь шляхом розв'язання ситуацій через домовленість, враховування інтересів один одного та узгодження дій. Вони розвивали вміння розуміти інтереси та бажання інших дітей, володіли засобами самовираження емоцій та технікою інтонування для вираження різних форм впливу, таких як прохання, запитання та інше.

У дослідно-експериментальній роботі використовувалось ритмічне чергування ранкової зарядки на свіжому повітрі, гімнастики пробудження, занять, прогулянок, рухливих ігор, елементів інтерактивних технологій, форм загартовування та оздоровлення, спортивних свят і розваг, а також роботи з батаками та інші види активностей.

Експериментальна робота наочно ілюструвала реалізацію всіх трьох етапів розвитку словникового запасу дітей дошкільного віку в процесі фізичного виховання. Наприклад, під час фізкультури щопонеділка діти збагачували свій словниковий запас новими словами, які потім активізували та закріплювали у подальших розумових завданнях.

Кожен етап формувального експерименту включав в себе нові форми та методи роботи з дітьми, такі як інтегровані заняття, фізкультурно-мовленнєві заняття з акцентом на мовленнєві або розумові аспекти, казкотерапія, пісочна терапія, танцювально-духовна терапія, сміхотерапія, музична терапія, релаксація під музику, імунна гімнастика, «Етюди для душі», фітбол, фізкультурні та спортивні ігри, масаж, пальчикова гімнастика, гімнастика для

очей та інші.

На першому етапі експерименту визначено взаємозв'язок між фізичним вихованням та розвитком словника дітей. Проведені заняття фізичною культурою та інтегровані фізкультурно-мовленнєві заняття створювали блочно-тематичні цикли. Оцінка та опис дій, предметів і духів, що виникали під час фізичної діяльності, включали в себе словесний аналіз, спрямований на сприяння сприйняттю, обговоренню та збагаченню процесу фізичного виховання.

Алгоритм розвитку словника дітей включав такі етапи:

а) організація сприйняття реальної дійсності та надання чи уточнення знань про неї;

б) введення нових слів на основі набутих знань, умінь та звичок у процесі фізичного виховання;

в) розуміння слів та їх втілення через різні методи фізичної діяльності, рухів та у рухливих іграх;

г) проведення занять, рухливих ігор та вправ для закріплення та активного використання нового словникового запасу під час фізичного виховання.

Всі форми роботи здійснювалися з урахуванням бажань та інтересів дітей, їхніх намірів та супроводжувалися позитивною підтримкою. У процесі занять акцентувалася увага на сприянні мовному розвитку дітей у контексті фізичного виховання через застосування відповідних педагогічних методів та вправ.

На першому етапі експерименту використовувався метод заохочення та мотивації в різних типах робіт. Похвала за чітке та зрозуміле виконання нового слова служила позитивною мотивацією для подальших завдань та сприяла бажанню дітей запам'ятовувати нові слова. Одним із прикладів використання цього методу є організація занять фізичною культурою та фізкультурно-мовленнєвих занять.

На першому етапі формувального експерименту (понеділок-вівторок) впроваджувалися обґрунтовані педагогічні умови, спрямовані на забезпечення мовленнєвого супроводу фізичного виховання дітей молодшого дошкільного віку та створення позитивних стимулів для розвитку їхнього словникового запасу.

Під час занять використовувався комплекс форм, методів і прийомів роботи з фізичного виховання, спрямований на вивчення нових слів та активізацію мовлення.

Зокрема, під час занять фізичною культурою діти виконували вправи, промовляючи свої дії та вживаючи нові слова, такі як «навшпиньки» та «плескав». Організація сюрпризних моментів та несподіваних ситуацій, схвалення успіхів дітей, підтримка їхніх бажань та врахування інтересів створювали позитивну мотивацію до розвитку словникового запасу у процесі фізичного виховання.

Робота була орієнтована на урахування вікових особливостей та використання наочно-дійового мислення дітей молодшого дошкільного віку. Описано приклади використання форм, методів і прийомів роботи з фізичного виховання на першому етапі формувального експерименту в додатку Б.

На формувальному етапі експериментального дослідження використовувався діагностичний інструментарій для оцінки рівнів розвитку словникового запасу дітей дошкільного віку, аналогічний тому, який використовувався на початковому етапі.

Діти з експериментальної та контрольної груп отримували ідентичні завдання за кожним із зазначених критеріїв та показників, які використовувалися на початку експерименту.

Розглянемо отримані результати виконання завдань дітьми за комунікаційним критерієм на формувальному етапі в контрольній та експериментальній групах, які представлені в таблиці 2.5.

Таблиця 2. 5.

Рівні розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за комунікаційним критерієм на формульованому етапі дослідження

Рівні	Група	Показники комунікаційного критерію (%)		
		Наявність лексики, що позначає рухову активність у процесі фізичного виховання	Розуміння елементарної спортивної термінології	Середнє арифметичне ($\mu \propto n$)
Високий	КГ, ($n_1 \approx 5,3\%$ $\Sigma = 19$)	10,6	10,6	10
Середній		37,1	63,6	50
Початковий		52,3	26,4	40
Високий	ЕГ, ($n_2 \approx 5,0\%$ $\Sigma = 20$)	20,0	20,0	20
Середній		45,0	45,0	45
Початковий		35,0	35,0	35

В результаті проведеної дослідно-експериментальної роботи, що спрямована на визначення рівнів розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за комунікаційним критерієм на формульованому етапі, отримані такі дані: 20% учасників експериментальної групи та 10% контрольної групи мають високий рівень; 45% дітей експериментальної групи та 50% контрольної групи знаходяться на середньому рівні; 35% учасників експериментальної групи та 40% контрольної групи демонструють початковий рівень розвитку словника в процесі фізичного виховання.

Важливо відзначити, що присутня динаміка свідчить не лише про зміну показників у рівнях розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за комунікаційним критерієм у відсотках, але й про перехід дітей з початкового рівня до середнього, а також з середнього до високого, як у контрольній, так і в експериментальній групах.

Таблиця 2. 6.

Рівні розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за діяльнісним критерієм на формувальному етапі дослідження

Рівні	Група	Показники діяльнісного критерію (%)	
		Використання в мовленні різних частин мови, характерних процесу фізичного виховання	Середнє арифметичне ($\mu \propto n$)
Високий	КГ, (n1 $\approx$ 5,3% Σ = 19)	21,2	20
Середній		36,4	35
Початковий		42,4	45
Високий	ЕГ, (n2 $\approx$ 5,0% Σ = 20)	30	30
Середній		50	50
Початковий		20	20

Згідно з емпіричними даними, представленими в таблиці 2.6, «щодо рівнів розвитку словника дітей у процесі фізичного виховання за діяльнісним критерієм на формувальному етапі дослідження, можна визначити: 30% дітей експериментальної групи та 20% дітей контрольної групи володіють високим рівнем розвитку словникового запасу; 50% учасників експериментальної групи та 35% контрольної групи мають середній рівень розвитку словникового запасу». На початковому рівні 20% дітей експериментальної групи та 45% дітей контрольної групи.

Слід відзначити, що наявна динаміка свідчить не лише про зміну відсоткових показників у рівнях розвитку словника дітей у процесі фізичного виховання за діяльнісним критерієм, але й про перехід дітей від початкового рівня до середнього, а також з середнього до високого, як у контрольній, так і в експериментальній групах.

Таблиця 2. 7.

Рівні розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за когнітивним критерієм на формувальному етапі дослідження

Рівні	Група	Показники когнітивного критерію (%)		
		Образність (асоціативність) словника	Використання спеціальної лексики у процесі фізичного виховання	Середнє арифметичне ($\mu \propto n$)
Високий	КГ, ($n_1 \approx 5,3\%$ $\Sigma = 19$)	10,6	10,6	10
Середній		31,8	31,1	30
Початковий		58,3	58,3	60
Високий	ЕГ, ($n_2 \approx 5,0\%$ $\Sigma = 20$)	20,0	20,0	20
Середній		50,0	50,0	50
Початковий		30,0	30,0	30

Згідно із представленими в таблиці 2.7 даними, можна визначити, «що на високому рівні розвитку словникового запасу перебуває 20% дітей експериментальної та 10% контрольної групи. Учасники експериментальної групи та 30% контрольної групи мають середній рівень розвитку словникового запасу. Початковий рівень розвитку словникового запасу виявлено у 30% дітей експериментальної та 60% дітей контрольної групи».

Важливо відзначити, що наявна динаміка свідчить не лише про зміну відсоткових показників у рівнях розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за когнітивним критерієм, але й про перехід дітей від початкового рівня до середнього, а також з середнього до високого, як у контрольній, так і в експериментальній групах.

Таблиця 2. 8.

Динаміка змін рівнів розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання на констатувальному та формувальному етапі

Рівні	Група	Критерії (%)							
		Комунікативний		Діяльнісний		Когнітивний		Середнє арифметичне ($\approx \mu$)	
		до	після	до	після	до	після	до	після
Високий	КГ	5	10	5	20	10	10	5	14
Середній		50	50	35	35	30	30	38	38
Початковий		45	40	55	45	60	60	53	50
Високий	ЕГ	10	20	10,0	30	10	20	10	25
Середній		40	45	40,0	50	40	50	40	50
Початковий		50	35	50,0	20	50	30	50	25

Як видно з поданих у таблиці 2.8 даних, динаміка змін рівнів розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання на формувальному етапі порівняно з констатувальним етапом дослідження виглядає наступним чином:

За комунікативним критерієм:

Високий рівень розвитку словника в дітей експериментальної групи зросла на 10%, а в контрольній групі - на 5%.

Середній рівень в експериментальній групі підвищився на 5%, тоді як в контрольній групі залишився незмінним (0%).

Початковий рівень в експериментальній групі зменшився на 15%, у контрольній – на 5%.

За діяльнісним критерієм:

Високий рівень розвитку словника в експериментальній групі зросла на

20%, а в контрольній групі – на 15%.

Середній рівень в експериментальній групі підвищився на 10%, тоді як в контрольній групі залишився незмінним (0%).

Початковий рівень в експериментальній групі зменшився на 30%, у контрольній – на 10%.

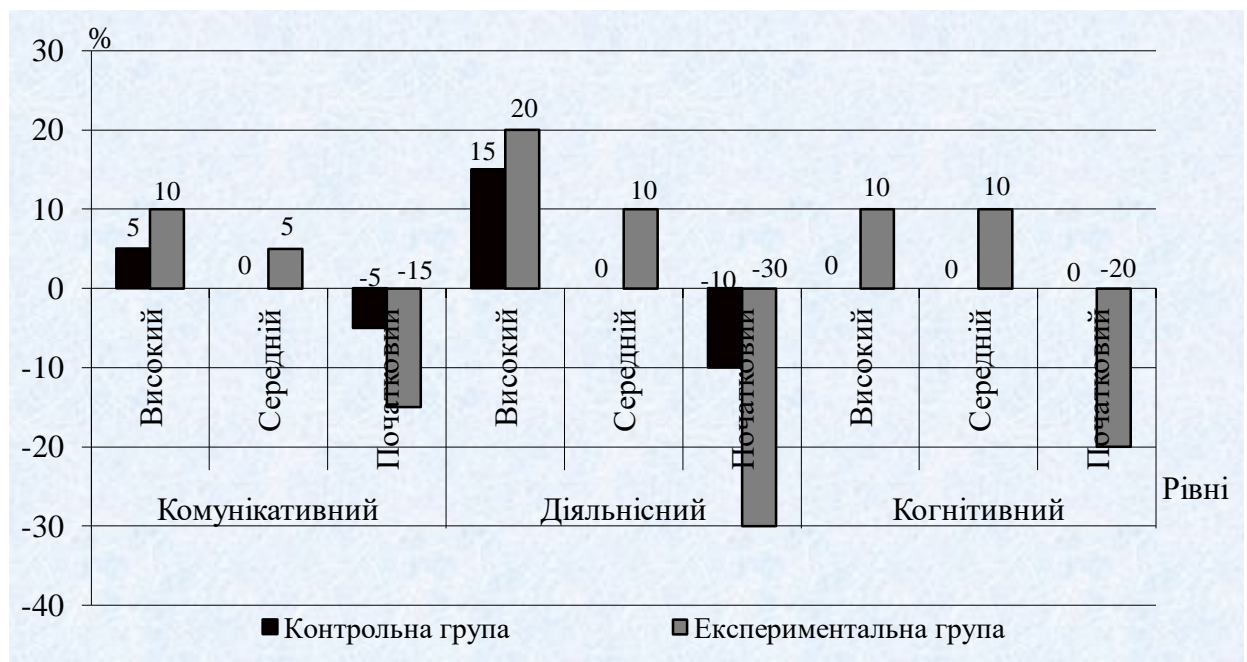
За когнітивним критерієм:

Високий рівень розвитку словника в експериментальній групі зростає на 10%, а в контрольній групі – залишився без змін (0%).

Середній рівень в експериментальній групі підвищився на 10%, тоді як в контрольній групі залишився незмінним (0%).

Початковий рівень в експериментальній групі зменшився на 20%, у контрольній – залишився без змін (0%).

Для наочності динаміки змін рівнів розвитку словника дітей у процесі фізичного виховання на констатувальному та формуальному етапах експерименту представлено на рис. 2.1.

Рис. 2.1. Динаміки змін рівнів розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання на початку та по завершенню експерименту.

Порівняльний аналіз середніх арифметичних даних за трьома: комунікативним, діяльнісним та когнітивним критеріями показав наступний приріст рівня розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання:

Високий рівень розвитку збільшився на 15% в експериментальній групі та на 9% в контрольній групі.

Середній рівень в експериментальній групі підвищився на 10%, тоді як в контрольній групі залишився без змін (0%).

Початковий рівень зменшився на 25% в експериментальній групі та на 3% в контрольній групі.

Ці зміни свідчать не лише про зростання показників в рівнях розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання за когнітивним критерієм, а й про перехід дітей з початкового рівня до середнього та високого. Зазначимо, що в експериментальній групі спостерігається збільшення кількості дітей з високим та середнім рівнем на 6% та 10% відповідно, а також суттєве зменшення дітей на початковому рівні на 22%.

Отже, порівняльний аналіз змін рівнів розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання на констатувальному та формувальному етапах свідчить про ефективність впроваджених педагогічних умов у ході проведеної дослідно-експериментальної роботи.

Висновки до розділу 2

В ході нашого дослідження ми виходили з обґрунтування критеріїв та показників розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в контексті фізичного виховання, спираючись на аналіз наукової літератури. Особливу увагу ми приділяли особливостям мовленнєвого розвитку дітей віком 3-4 роки. Наш аналіз призвів до обґрунтування основних критеріїв розвитку словникового запасу, які включають комунікативний, діяльнісний та когнітивний аспекти, кожен з яких ми характеризували за рівнями

високого, середнього та початкового розвитку.

Ми використовували діагностичні методики для визначення рівнів розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в контексті фізичного виховання. Зокрема, ми спиралися на високопоширені дослідження вчених, таких як Л. Алексеєнко-Лемовська, Ю. Аркін, О. Богініч, А. Богущ, Н. Гавриш, Н. Кирсти, А. Кошель, В. Кошеля, К. Крутій, Т. Науменко, О. Сахарова та інші.

Педагогічні умови у нашому контексті означають необхідні обставини та характеристики реальної дійсності, які сприяють реалізації, формуванню та створенню сприятливого середовища для розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання.

Відповідно до теоретичних засад і принципів побудови експериментального дослідження з урахуванням специфіки професійної діяльності вихователів ЗДО і інструктора з фізичного виховання дітей дошкільного віку ми визначили наступні педагогічні умови:

- створення позитивної мотивації до розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку у процесі фізичного виховання в закладі дошкільної освіти.

- наявність взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї щодо розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку дошкільників засобами фізичного виховання.

- забезпечення методичного супроводу розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання».

У роботі ми докладно обґрунтували теоретичні передумови та концептуальні аспекти методичного забезпечення процесу розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку у контексті фізичного виховання в дошкільних закладах. Сукупність цих положень була визначена відповідно до особливостей мовленнєвого розвитку дітей 3-4 років.

У результаті нашої експериментальної роботи ми зафіксували

динаміку у рівнях розвитку словникового запасу дітей в процесі фізичного виховання на формувальному етапі порівняно з констатувальним етапом дослідження. Особливий акцент був зроблений на трьох критеріях: комунікативному, діяльнісному та когнітивному.

За комунікативним критерієм ми зафіксували приріст високого рівня розвитку у 10% для експериментальної та 5% для контрольної групи. Середній рівень зрос на 5% для експериментальної групи, залишившись стабільним у контрольній групі, а початковий рівень зменшився на 15% для експериментальної та 5% для контрольної групи.

За діяльнісним критерієм, високий рівень розвитку збільшився на 20% для експериментальної та 15% для контрольної групи. Середній рівень зрос на 10% для експериментальної групи, залишившись стабільним у контрольній групі, а початковий рівень зменшився на 30% для експериментальної та 10% для контрольної групи.

За когнітивним критерієм високий рівень розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання склав приріст 10% ЕГ та 0% КГ; середній рівень склав приріст 10% ЕГ та залишився без змін і склав 0% у КГ; початковий рівень зменшився на 20% ЕГ та залишився без змін і склав 0% КГ.

За діяльнісним та когнітивним критеріями, виявився приріст високого рівня розвитку словникового запасу у 15% для експериментальної групи та 9% для контрольної групи. Середній рівень показав приріст на 10% для експериментальної групи, залишаючись незмінним у контрольній групі, а початковий рівень зменшився на 25% для експериментальної групи та 3% для контрольної групи.

Отримані результати дослідження надають змогу зробити висновки стосовно доцільності впровадження педагогічних умов для розвитку словникового запасу під час фізичного виховання в освітньому процесі закладів дошкільної освіти.

ВИСНОВКИ

У ході проведення дослідно-експериментальної роботи, що спрямована на вивчення розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в контексті фізичного виховання, було проведено аналіз психолого-педагогічної та науково-методичної літератури. Зазначено, що ця проблема привертає увагу провідних вчених як в Україні, так і за кордоном, зокрема Л. Алексєєнко-Лемовської, Ю. Аркіна, А. Богуша, П. Блонського, Г. Ватаманюка, Л. Виготського, Д. Ельконіна, М. Джінкіна, М. Єфіменка, Ф. Сохіна, О. Аматыєвої, Н. Бабич, Н. Гавриш, І. Попової, С. Хаджирадевої, О. Ковшар, В. Конюка, М. Комісарика, К. Крутія, Н. Кудикіної, О. Леонтєва, Н. Луцан, І. Луценка, В. Ляпунової, Ю. Руденка, Є. Тіхєєвої, О. Трифонової, О. Сахарової, В. Жадешко та інших.

Узагальнюючи отримані дані, дослідники визначили, що словникова робота в дошкільній освіті є систематичним та планомірним процесом, спрямованим на розвиток активного та пасивного словникового запасу дітей. В цьому процесі відбувається засвоєння нових, незнайомих слів, їх закріплення, удосконалення та активізація, що визначено як ключовий аспект роботи з мовленнєвим розвитком молодших дошкільнят.

В більшості наукових досліджень висвітлюється розвиток словникового запасу як процес кількісного збільшення слів у вузькому розумінні, а також якісного засвоєння нових значень для вже відомих слів. Однак, в контексті нашого дослідження, розвиток словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку у процесі фізичного виховання тлумачиться як спеціально організований, цілеспрямований та контрольований вплив на дитину з метою розширення її словника та засвоєння значень вже відомих слів. Цей процес включає перетворення слів з пасивного словника в активний, що сприяє повноцінному спілкуванню, вивченню оточуючого світу та вираженню своїх думок.

Розвиток словникового запасу дітей 3-4 років у нашому контексті

означає спрямовану на їхні вікові особливості та інтереси діяльність з акцентом на фізичному вихованні. Цей процес реалізується через застосування спеціальних організаційних форм, засобів, методів та прийомів, які роблять фізичний розвиток доступним та цікавим для дітей.

2. На підставі аналізу наукової літератури ми розглянули теоретичні передумови та концептуальні аспекти методичного забезпечення процесу розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку під час фізичного виховання в дошкільному закладі. З урахуванням особливостей мовленнєвого розвитку дошкільників віком 3-4 роки ми обґрунтували критерії та показники розвитку словникового запасу.

Основними критеріями розвитку словникового запасу дітей у цьому контексті стали комунікативний, діяльнісний та когнітивний. Для кожного з цих критеріїв ми визначили рівні: високий, середній та початковий.

Ми використали діагностичні методики, які дозволили нам визначити рівні розвитку словникового запасу дітей під час фізичного виховання в дошкільному віці.

За участю вчених, таких як Л. Алексеєнко-Лемовська, Ю. Аркін, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Кирсти, А. Кошель, В. Кошеля, К. Крутій, Т. Науменко, О. Сахарова та інші, ми розглядаємо педагогічні умови як необхідні обставини та характеристики реальної дійсності, які сприяють розвитку словникового запасу у дітей молодшого дошкільного віку під час фізичного виховання.

3. Відповідно до теоретичних засад і принципів побудови експериментального дослідження з урахуванням специфіки професійної діяльності вихователів ЗДО і інструктора з фізичного виховання дітей дошкільного віку ми визначили такі «педагогічні умови:

- створення позитивної мотивації до розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку у процесі фізичного виховання в закладі дошкільної освіти.

- наявність взаємодії закладу дошкільної освіти та сім'ї щодо розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку дошкільників засобами фізичного виховання.

- забезпечення методичного супроводу розвитку словникового запасу в процесі фізичного виховання».

4. Порівняльний аналіз змін у рівнях розвитку словника дітей під час фізичного виховання на початку та по завершенні дослідно-експериментальної роботи засвідчило ефективність впроваджених педагогічних умов у ході проведеної дослідно-експериментальної роботи. Отримані дані показують, що зміни в рівні розвитку словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання в експериментальній групі в порівнянні з контрольною групою виявилися наступними: збільшення кількості дітей із високим рівнем на 6% та середнім рівнем на 10%, а також помітне зменшення кількості дітей молодшого дошкільного віку на 22%.

Отримані результати дослідження дозволяють зробити висновки щодо доцільності впровадження педагогічних умов для розвитку словникового запасу під час фізичного виховання в освітньому процесі дошкільного закладу. Важливо враховувати, що проведене дослідження не охопило всі аспекти даної проблеми і потребує подальшого вивчення впливу військової агресії Росії та пандемії COVID-19 на процес розвитку словника дітей дошкільного віку у контексті фізичного виховання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Адаменко В.М., Кошель В.М. До проблеми організації рухової активності дошкільників як необхідної умови формування здоров'я URL : <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/scientia/article/view/8260> (дата звернення дата звернення 21.09.2023).
2. Андрющенко Т. К. Теоретико-методичні формування здоров'язбережувальної компетентності в дітей дошкільного віку: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. пед. наук: 24.00.16. Умань, 2015. 49 с.
3. Бабюк Т. Й. Наступність у вихованні здорового способу життя старших дошкільників і молодших школярів «теорія і методика виховання». Київ, 2013. 237 с.
4. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер. А.М. Богущ; авт. кол. : А.М. Богущ, Г.В. Беленька, О.Л. Богініч та ін. // Спецвип. журн. «Вихователь-методист дошкільного закладу». Київ. 2021. 30 с.
5. Башававець Н. А. Теоретичні основи формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх фахівців: монографія. Одеса: Фенікс, 2011. 418 с.
6. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
7. Беленька Г. В. О. Л. Богініч, М. А. Машовець. Здоров'я дитини - від родини. Київ : СПД Богданова А. М., 2006. 220 с.
8. Беленька Г. В., Половіна О. А. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з дітьми дошкільного віку : компетентнісний підхід : монографія. Умань : Візаві, 2015. 244 с
9. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / за заг. ред. О. В. Низовської. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 256 с

10. Богініч О. Л. Сутність здоров'язбережувального середовища у життєдіяльності дітей дошкільного віку. Вісник Прикарпатського університету. Івано-Франківск, 2012. С. 46.

11. Богініч О. Л. Педагогічні умови підвищення рухової активності дітей 4-5 років на заняттях з фізичної культури. дис. канд. пед. наук 13.00.01. Богініч Ольга Любомирівна. Український держ. педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ. 1997. 167 с.

12. Богуш А. М. Мовленнєвий компонент дошкільної освіти. Харків : Ранок, 2011. 176 с.

13. Богуш А. М. Мовленнєвий розвиток дітей від народження до 7 років : монографія. Вид. 2-ге. Київ : Слово, 2010. 374 с.

14. Богуш А. М., Руденко Ю. А. Збагачення словника дошкільників експресивною лексикою народних казок. Одеса : Поліграф, 2005. 254 с.

15. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дитини у дошкільних навчальних закладах. Підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти. Київ. Видавничий дім «Слово», 2006. 304 с.

16. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ : Ірпінь : Перун, 2005. 1728 с.

17. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навчальний посібник для студ. Дошкільних факультетів вищ. пед. навч. закладів. Суми : Університетська книга, 2017. 428 с.

18. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах .Навч.-метод. посібник. Тернопіль. Мандрівець. 2008. 128с.

19. Гавриш Н. Мовлення дитини Впроваджуємо Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2021/05/11/Dv_2021-03-

Gavrysh.pdf (дата звернення дата звернення 21.05.2023).

20. Гавриш Н. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят : навч.-метод. посіб. Київ : Шкільний світ : Вид. Л. Галіцина, 2006. 119 с.

21. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 519 с.

22. Горбунова Н. В. Сучасні дослідження в галузі української лінгводидактика. Педагогіка та психологія. 2011. Вип. 40 (3). С. 9-17

23. «Дошкільне виховання» URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/33018/1/N_Diatlenko_DV_4_IPO.pdf (дата звернення дата звернення 18.05.2023).

24. Єфименко М. М. Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку «Казкова фізкультура». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 52 с.

25. Єфименко М. М. Програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку «Казкова фізкультура». Тернопіль. Мандрівець, 2014. 52 с.

26. Журавель Т. С., Кошель В. М. Розвиток словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. навч.-метод. посіб. для педагогів і керівників закладів дошкільної освіти, здобувачів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», викладачів закладів вищої освіти, працівників системи після дипломної освіти. Чернігів. ФОП Баликіна С.М. 2023. 124 с.

27. Журавель Т. С., Кошель А. П., Кошель В. М., До проблеми індивідуального оздоровлення дітей дошкільного віку засобами фізичного виховання. URL : <file:///E:/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%98/%D0%97%D0%90%D0%93%D0%A0%D0%A3%D0%97%D0%9A%D0%98%20Mozilla/11.pdf> (дата звернення: 16.12.2023).

28. Закон України «Про дошкільну освіту». Голос України. 28. 09. 2017р. URL : https://ua.censor.net.ua/news/novyui_zakonpro_osvitu. (дата звернення: 11.04.2023).

29. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». Закон України № 2704–VIII від 25. 04. 2019 URL : <http://tavr.osv.org.ua/zakon-ukraini-pro-fizichnu-kulturu-i-sport-17-06-2020/>. (дата звернення: 16.12.2022).

30. Загородня Л. П., Тітаренко С. А., Барсуковська Г. П. Фізичне виховання дітей дошкільного віку: навчальний посібник. Суми : Університетська книга. 2011. 272.

31. Івашко С. В. Збагачення словника дітей дошкільного віку народознавчою лексикою. Ніжин, 2019. 109 с. URL : <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/1481/1/%D0%86%D0%B2%D0%B0%D1%88%D0%BA%D0%BE%20%D0%BC%D0%B0%D0%B3%D1%96%D1%81%D1%82.%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0.pdf> (дата звернення: 12.12.2022).

32. Ільченко А. М. Доцільність використання принципів Монтессорі-педагогіки у навчанні дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Підвищення ефективності логопедичної роботи в умовах здійснення дошкільної та початкової освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Херсон : Айлант, 2006. С. 34-39.

33. Іщенко Л. В. Навчання дітей дошкільного віку рідної мови : навчальний посібник. Умань: Жовтий, 2013. 138 с.

34. Калмикова Л.О. Формування у дітей старшого дошкільного віку мовленнєвої діяльності: діагностико-розвивальний комплекс : навч.-метод. посіб. URL : http://ephsheir.uhsp.edu.ua/bitstream/handle/8989898989/57-26/Kalmykova_Formuvannia_u_ditei_starshoho_doshkilnoho_viku.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 12.12.2022).

35. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль. Мандрівець, 2014. 144 с.

36. Кирста Н. Р. Методика використання поетичної спадщини Марійки Підгірянки в лексичній роботі з дітьми старшого дошкільного віку :

автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.02. Одеса, 1997. 16 с.

37. Ковшар О. Збагачення словника дошкільників засобом ігрових технологій. Actual trend of modern scientific research: матеріали VIII Міжнародної науково-практичної дистанційної конференції (м. Мюнхен), 2021. С. 408.

38. Комісарик М., Чуйко М. Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку: підручник. 2013. 484с.

39. Кожухова Н. Н., Рыжкова Л. А., Самодурова М. М. Воспитатель по физической культуре в дошкольных учреждениях : учеб. пособие для туд. высш. и сред. пед. учеб. заведений. Москва : Академия, 2002. 320 с.

40. Козак Л. В. Теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності : автореф. дис... докт. пед. наук : 13.00.04. Київ , 2015. 42 с.

41. Коменский Я. А. Материнская школа или о заботливой воспитании юношества в первые шесть лет. Москва : Изд. дом Шалвы Амонашвили, 2002. 224 с.

42. Кошель А. П. Формування культури здоров'я майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу у процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Анна Павлівна Кошель. Глухів, 2015. 226 с.

43. Кошель В. М., Курок О. І. Розвиток рухової активності дітей дошкільного віку: навч. посіб. Чернігів. ФОП Ремізова В.М. 2015. 62 с.

44. Кошель В. М. Підготовка майбутніх вихователів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 Глухів, 2016. 252 с.

45. Крутій К. Діагностика мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку. Запоріжжя, 2005. 208 с.

46. Кліш І. С. Фізичне виховання дітей до 3-річного віку засобами етнопедагогіки : автореф. дис. ...кдінд. пед. наук : 24.00.02. Луцьк, 2000. 22 с.

47. Лашкова Л. Л., Зырянов С. М., Филиппова А. Р. Познавательное речевое развитие дошкольников в условиях реабилитации ФГОС дошкольного образования. Москва : Академия естествознания, 2015. 141 с.
48. Лохвицька Л. В. Програма з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку «Про себе треба знати, про себе треба дбати». Тернопіль. Мандрівець, 2014. 120 с.
49. Люблинська Г. О. Дитяча психологія. Київ : Вища школа, 1974. 356 с.
50. Марченко І. С. Спеціальна методика початкового навчання української мови (логопедична робота з корекції порушень мовлення у дошкільників). Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Спеціальність : Корекційна освіта (логопедія). Київ : Слово, 2010. 288 с.
51. Масляк І. П., Шепель А. П., Веретельникова Ю. А. Оцінка рухової підготовленості дітей старшого дошкільного віку. Актуальні проблеми фізичного виховання різних верств населення : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Харків, 22 травня 2017 р.) : Харків :ХДАФК, 2017. С. 111-123.
52. Непомняща І. М. Методика використання лінгводидактичних ідей Є. І. Тихєєвої в збагаченні побутового словника дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.02. Одеса, 1996. 25 с.
53. Ніколаєску І. О. Науково-методичний супровід професійно-педагогічної самореалізації викладача системи післядипломної освіти засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Народна освіта. 2016. Вип. 3. С. 35-41.
54. Огнистий А. В., Огниста К. М. Теоретико-методичні основи фізичного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку (опорні конспекти лекцій). Тернопіль : ТАЙП, 2018. 86 с.
55. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка. Около 100 000

слов, терминов и фразеологических выражений / под ред. Л. И. Скворцова. Москва : Оникс, 2012. С. 634.

56. Олійник М.М. Роль сім'ї у формуванні рухової активності дітей Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. Вісник університету імені Альфреда Нобеля. 2017. No 2 (14) URL : <http://ir.duan.edu.ua/bitstream/123456789/2849/1/17.pdf> (дата звернення: 12.11.2023).

57. Оліяр М. П. Теорія і практика формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів : монографія. Івано-Франківськ : Симік, 2015. 476 с.

58. Основи теорії та методики фізичного виховання : навч. посіб. / Товт В. А. та ін. Ужгород : Графіка, 2010. 138 с.

59. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академ-видав, 2008. 432 с.

60. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : підручник. 4-те видання, перероблене. К.: ВЦ «Академія», 2018. 408 с.

61. Програма розвитку дитини дошкільного віку Українське дошкільня / О.І. Білан за заг. ред. О.В.Низковської. Київ. Мандрівець. 2017. 256 с.

62. Програма розвитку дітей «Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення» URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/programi-rozvitku-ditej> (дата звернення: 10.11.2023).

63. Програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник» – Вид. 3-тє, доп. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/programi/2023/15.03.2023/Kompl.prohrama.rozvytku.ditey.doshk.vi.ku.2023-SONYASHNYK.15.03.2023.pdf> (дата звернення: 06.07.2023).

64. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» – нова редакція URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku->

ditey/programma-ya-u-sviti.pdf (дата звернення: 04.05.2023).

65. Русанівський В. М. Структура лексичної і граматичної семантики / відп. ред. О. С. Мельничук. Київ : Наукова думка, 1988. 240 с.

66. Сахарова О. М. Казкотерапія у фізичному вихованні як засіб збагачення словника молодших дошкільників. Роль і місце психології і педагогіки у формуванні сучасної особистості : збірник тез міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, Україна, 15-16 січня 2021 р.). Харків : Центр педагогічних досліджень, 2021. С. 38-41.

67. Сахарова О. М. Педагогічні умови збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання. На правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.08 – дошкільна педагогіка. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», МОН України. Одеса, 2021.

68. Сухомлинский В. А. Избранные произведения : В 5-ти т. Т.1 / редкол. А. Г. Дзевежин и др. Киев : Радянська школа, 1979. 686 с

69. Стрілець С. І., Кошель В. М., Кошель А. П., Міненок А. О. Методичні рекомендації написання і захисту кваліфікаційної роботи за спеціальністю 012 Дошкільна освіта – 2-ге видання доповнене і перероблене Чернігів: НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2022. 94 с.

70. Тиндюк Н. Т. Загальні педагогічні основи словникової роботи з дітьми молодшого дошкільного віку. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського. Серія «Педагогічні науки». Вип. 1.39. Миколаїв : МНУ імені В.О.Сухомлинського, 2012. С. 333-337.

71. Українська мова : Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін. Київ : Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана, 2004. 824 с.

72. Український тлумачний словник он-лайн. URL :

<https://eslovnyk.com/%D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%BD%D0%B8%D0%BA> (дата звернення: 23.10.2022).

73. Усова А. П., Запорожец А. В. Обучение в детском саду : [методический материал] ред. 2–е изд. Москва. Просвещение, 1970. 206 с.

74. Ушакова О. С., Струнина Е. М. Методика развития речи детей дошкольного возраста : учеб.-метод. пособие для воспитателей дошкол. образоват. учреждений. Москва : ВЛАДОС, 2004. 288 с.

75. Цейтлин С. Н. Язык и ребенок : лингвистика детской речи. Москва : Владос, 2000, 240 с.

76. Шевченко Ю. М. Фізичний розвиток дітей старшого дошкільного віку засобами інтеграції рухів і музики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Шевченко Юлія Михайлівна. Київ. 2009. 245 с.

77. Шелестова Л. В. Методи діагностики креативності дошкільників у сучасному дошкільному навчальному закладі. Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2014 №11

78. Шульга Л. М. Барвиста радість (Розвиток творчих здібностей у дітей дошкільного віку на заняттях із малювання). 2–ге вид. виправ. й доп. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2012.

79. Шиян БМ, Папуша ВГ, Приступа ЄН Теорія фізичного виховання Тернопіль. Збруч. 2000. 183с.

80. Юрочкіна С. О. Педагогічні засади валеологічного виховання дітей старшого дошкільного віку : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Юрочкіна Світлана Олександрівна / Інститут проблем виховання АПН України. Київ. 1997. 153 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

**Орієнтовне планування розвитку словника
дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання
(вересень місяць)**

Тижні я	I	II	III	IV
Понеділок	<p>1. Заняття з фізичного виховання «На галявині» Словникова робота: розвитку словника дітей словами: навшпиньки, поплескали; активізація знайомих слів: присіли, пострибали;</p> <p>2. Прогулянка. Рухлива гра «Пташка і пташенята» Словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали;</p> <p>3. Гімнастика пробудження «Зай ченятка» Словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали.</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: навшпиньки, поплескали присіли, пострибали;</p> <p>2. Заняття з фізичного виховання «Веселі чоловічки» Словникова робота: розвитку словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки;</p> <p>3. Прогулянка. Рухлива гра «Спіймай м 'яч» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки.</p>	<p>1. Заняття з фізичного виховання «Маленькі фантазери» Словникова робота: розвитку словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли;</p> <p>2. Прогулянка Рухлива гра «Дід Панас» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли;</p> <p>3. Гімнастика пробудження «Розбудіть сусіда» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли.</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Ми малята молодці» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли;</p> <p>2. Заняття з фізичного виховання «Пташенята «« Словникова робота: розвитку словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись;</p> <p>3. Прогулянка. Рухлива гра «Літала сорока» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, побігли.</p>

Тижні	I	II	III	IV
Дні				
Вівторок	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Вправні дітки» Словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали;</p> <p>2. Прогулянка в 1-у половину дня. Рухлива гра «Кім та миші» Словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали;</p> <p>3. Фізкультура на повітрі Словникова робота: активізація словника дітей словами: навшпиньки, поплескали, присіли, пострибали.</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки;</p> <p>2. Індивідуал ьно-груповою робота після сніданку, в процесі підготовки до заняття з ФЕМУ Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки;</p> <p>3. Прогулянка. Рухлива гра «Спіймай м 'яч» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки.</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли;</p> <p>2. Прогулянка Фізкультура на повітрі. Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли;</p> <p>3. Пісочна терапія «Пісочна грамота» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли.</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Ми малята молодці» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись ;</p> <p>2. Вправи на фітболах «Жучки» Словникова робота: розвитку словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись;</p> <p>3. Гра з елементами масажу «Сонячні зайчики» Словникова робота: розвитку словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись.</p>

Тижні				
Дні	I	II	III	IV
Середа	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Вправні дітки» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали;</p> <p>2. Фізкультурне дозвілля на ділянці дитячого садка «Осінні розваги» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали;</p> <p>3. Вправи з елементами хатха-йоги «Індійські йоги» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали.</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки;</p> <p>2. Вправа-гра «Слухай мене!» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки;</p> <p>3. Завдання гра «Лови» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки.</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли;</p> <p>2. Гра-вправа «Осінні листки» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли;</p> <p>3. Завдання з елементами хатха-йога «Повтори за мною» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли.</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Ми малята молодці» Словникова робота: закріплення словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись;</p> <p>2. Комплекс дихальної гімнастики «Маленькі краплинки» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись.</p>
Чет вер	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Вправні дітки» Словникова робота:</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Ми малята молодці»</p>

Тижні Я	I	II	III	IV
Четвер	<p>активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки пострибали, поплескали;</p> <p>2. Заняття з фізичного виховання «Осінні калюжі» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали.</p>	<p>спортмени» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки;</p> <p>2. Заняття з фізичного виховання «Казковою стежкою» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки;</p> <p>3. Вправи з фітбол-гімнастики Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки.</p>	<p>спортмени» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли;</p> <p>2. Заняття з фізичного виховання «Допитливі курчата» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли;</p> <p>3. Фізкульт-хвилинка Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли.</p>	<p>Словникова робота: закріплення словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись;</p> <p>2. Заняття з фізичного виховання «Казкові лабіринти» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись;</p> <p>3. Гра з елементами масажу «Сонячні зайчики» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись.</p>
П'ятниця	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Вправні дітки» Словникова робота: активізація</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени»</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени»</p>	<p>1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Ми малята молодці» Словникова робота:</p>

Тижні я	I	II	III	IV
П'ятниця	<p>словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали; 2. Інтегроване заняття з розвитку мовлення та фізичного виховання «Як лисенятко маму шукало» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, навшпиньки, пострибали, поплескали, навшпиньки; 3. Спортивна розвага за участю батьків «Здорова родина — щаслива країна» Словникова робота: активізація словника дітей словами: присіли, пострибали, поплескали, навшпиньки.</p>	<p><i>Словникова робота:</i> закріплення словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 2. Інтегроване заняття з розвитку мовлення та фізичного виховання «У зеленому лісочку» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 3. Гра-вправа «Підкинь м 'яч вище» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки; 4. Спортивна розвага за участю батьків «Тато, мама, я - спортивна сім 'я»</p>	<p><i>Словникова робота:</i> активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 2. Інтегроване заняття з розвитку мовлення та фізичного виховання «Тітонька осінь» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли; 3. Спортивна розвага за участю батьків «Спорт це здоров'я, спорт це сила, що дають всім дітям крила» Словникова робота: активізація словника дітей словами: підтягнулись, повтори, спритний, побігли.</p>	<p>активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись; 2. Інтегроване заняття з розвитку мовлення та фізичного виховання «Казка про допитливого сонячного зайчика» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись; 3. Спортивна розвага за участю батьків «Ми роду козацького діти, землі української цвіт» Словникова робота: активізація словника дітей словами: вгору, вниз, полетіли, торкнулись.</p>

Тижні	I	II	III	IV
Дні				
П'ятниця		<p><i>Словникова робота:</i> активізація словника дітей словами: підкидати, ловити, шикуйся, навпочіпки.</p>		

Додаток Б

Анкети для вихователів та батьків

Шановні колеги!

Ця анкета складена з метою поглибленого вивчення стану лексичної роботи в закладах дошкільної освіти, зокрема в процесі рухової діяльності.

Ваша думка допоможе визначити недоліки й накреслити шляхи їхнього подолання.

1. Оцініть за 10-бальною системою, яке місце у Ваших заняттях фізичним вихованням з дітьми молодшого дошкільного віку займає мовленнєва

робота, зокрема лексична?

Етапи заняття Мовлення вихователя Мовлення дітей

1. Підготовча до заняття фізичними вправами робота

2. Власне виконання

3. Закінчення заняття

2. Як Ви вважаєте, чи у достатній мірі у чинних програмах навчання і виховання дітей дошкільного віку розкрито словникову роботу з дітьми?

А) Так, звичайно Б) Ні, я так не думаю В) Можливо

3. Чи обізнані Ви з феноменом «збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання»?

А) Так Б) Ні В) Дещо чула

4. Під час яких традиційних форм роботи з фізичного виховання Ви збагачуєте словник дітей ?

5. Чи вважаєте Ви можливим використання фізичного виховання для збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку?

А) Так, звичайно, таке поєднання видів роботи сприятиме більш швидкому розширенню словникового запасу дітей

Б) Ні, не вважаю

В) Важко відповісти

6. Чи використовуєте Ви в своїй роботі інтерактивні педагогічні технології у процесі фізичного виховання (елементи інтерактивного навчання) з метою збагачення словника дітей?

А) Так, звичайно   Б) Іноколи   В) Ніколи

7. Які завдання з словникової роботи на заняттях з фізичного виховання реалізуються Вами найбільшою мірою?

А) кількісне накопичення словника   Б) уточнення значення слова

В) активізація словника

8. Чи Використовуєте Ви позитивні стимули для збагачення словника дітей?

А) Так, звичайно   Б) Іноколи   В) Ніколи

9. Як Ви вважаєте, чи позитивно впливає взаємодія закладів дошкільної освіти і сім'ї на збагачення словника дітей молодшого дошкільного віку?

А) Так, звичайно   Б) Ні, я так не думаю   В) Можливо

8. Що заважає розвивати словник дітей у процесі фізичного виховання?

Щиро дякуємо за відповіді!

Анкета для батьків Шановні мама і тато!

Ми повністю поділяємо Вашу зацікавленість у збагаченні словника Ваших дітей. Бажаємо працювати з Вами для досягнення спільної мети.

Ваша думка допоможе визначити недоліки й накреслити шляхи їхнього подолання.

Будь ласка, дайте відповіді на такі запитання:

1. Як Ви вважаєте чи в достатній мірі в нашому закладі дошкільної освіти приділяється увага розвитку словника дітей?

А) Так, звичайно

Б) Ні, я так не думаю

В) Хотілося, щоб більше приділялося уваги

2. Що Вас найбільше турбує у мовленні Вашої дитини?

3. Чи потребує Ваша дитина будь-якої допомоги наших спеціалістів?

4. Яку інформацію про навчання та виховання Ваших дітей у нашому закладі дошкільної освіти Ви хотіли б отримати?

5. Чи займаєтесь Ви вдома з дитиною з метою збагачення її словника? Якщо так, то як сам?

6. Чи приймаєте Ви участь у спортивних розвагах, засіданнях круглого столу, міні-консультаціях, що проводить наш заклад дошкільної освіти з метою кращої взаємодії батьків та садочку?

А) Так, звичайно Б) Ні, я так не думаю

Б) Інколи, коли маю час

В) Ніколи не приймали участі

7. Чи подобаються Вашій дитині ті заходи (свята, розваги, різні види інтерактивних методів та прийомів), що проводяться у нашому закладі дошкільної освіти?

А) Так, звичайно

Б) Ні, я так не думаю

В) Я не запитувала (в)

8. Ваші пропозиції щодо поліпшення роботи зі збагачення словника Ваших дітей в процесі фізичного виховання?

Щиро дякуємо за Ваші відповіді!

Додаток В

**Приклади форм, методів і прийомів роботи з фізичного виховання, які
були використані на першому етапі формувального експерименту**

Понеділок

1. Заняття з фізичного виховання

Тема: «На галявині».

Мета: вчити дітей ходити по ребристій доріжці, піднімаючи руки через сторони вгору, закріпити вміння дітей повертати тулуб праворуч- ліворуч. Розвивати вміння орієнтуватись у просторі, спритність, швидкість, увагу. Виховувати бажання спілкуватись, займатись фізичними вправами.

Обладнання: доріжка, м'яч, іграшка-їжачок.

Словникова робота: розвитку словника дітей словами: «навшпиньки», «поплескати» та активізація знайомих слів: «присісти», «пострибати».

Протокол заняття:

1. Ввідна частина (виконується під тихий музичний супровід) Під звуки легкої музики за вихователем діти входять до спортивної зали і стають за колом із квітів.

- Діти, подивіться, на якій чудовій галявині ми з вами знаходимось, на ній розквітли квіти, як у віночку (на підлозі спортивної зали по колу розташовані паперові квіти). Поверніться один за одним і «полетимо» зараз по колу, як пташки, розмахуючи руками, наче крилами. Бігти треба на носочках обережно, не наступаючи на квіти, змахуючи руками. Коли я сплесну в долоні, необхідно присісти кожному біля своєї квітки і сказати: «присіли». Вихователь разом з дітьми виконує вправу, повторюючи її 4 рази.

2. Вихователь пропонує дітям взяти квітку в руки і підняти її над головою, підтягнувшись навшпиньки з промовлянням слова «навшпиньки». Потім необхідно присісти, поклавши квітку на підлогу і промовити слово

«присіли». Вправа повторюється 4 рази.

3. - А тепер, діти, хай наші квіти залишаються на галявині, а ми з вами політаємо навколо них, як пташки (20 сек.).

Діти під легку музику разом з вихователем бігають по колу, легко помахуючи розведеними в сторони руками.

II. Підготовча частина.

Діти залишаються розташованими по колу для виконання комплексу загальнорозвивальних вправ, який було вивчено на попередньому занятті.

Із-за дверей чується рикання ведмедя.

- Діти, хто це до нас в гості хоче завітати? Зараз подивлюсь. (ведмедик)

Вихователь вносить велику іграшку ведмедика, повідомляючи, що він теж хоче разом з дітьми бути на занятті. Вихователь розташовує ведмедика в центрі «галявини»: «Подивись, ведмедик, як ми гарно вміємо виконувати різні вправи».

1. Покажемо ведмедику як півник співає.

В. п.: - Поставте ніжки разом, руки опустіть вздовж тулуба.

- Разом зі мною нахиліться і витягніть шию вперед і скажіть, як півник: «Ку-ка-рі-ку!», одночасно помахуючи руками.

А тепер присіли, промовляючи вголос «присіли».

(Вправа повторюється 4 рази)

2. Покажемо ведмедику як півники клюють зернятка.

В. п.: - Поставте ніжки як я (ноги разом), руки в боки.

- Разом зі мною присядьте і скажіть: «Присіли», пальчиками рук постукаємо по підлозі, промовляючи: «Клю-клю-клю».

- Підніміться, потягніться навшпиньки, промовляючи: «Навшпиньки» і розведіть руки в сторони, як півник крила. Опустіться на п'ятки, опустіть руки і скажіть: «Ку-ка-рі-ку!» [24, с. 243-244].

(Вправа повторюється 4 рази)

3. Покажемо ведмедику як півник ходить по двору.

В. п.: - Поверніться один за одним, ніжки разом, а руки на поясі, як у мене.

- Високо піднімаючи коліна, підемо по колу, як півники, тримаючи рівно спину і промовляючи: «Ко-ко-ко» (20 сек.).

4. Покажемо ведмедику як півник вмiє підстрибувати.

В. п.: Ніжки разом, як у мене, руки на поясі.

- А тепер скажіть: «Пострибали» і пострибаємо на місці (20 сек.), скажемо: «Поплескали» і поплещемо в долоні, як півники крилами (20 сек.).

(Вправа повторюється 4 рази)

III. Основна частина;

- Діти, чомусь наш ведмедик засмутився. Він хоче перейти через місток, щоб зустрітися там зі своїми лісовими друзями.

1. Давайте допоможемо ведмедику і покажемо йому як ходити через місток.

Поверніться один за одним, підніміть руки на головою, скажіть: «Поплескали» і з оплесками підемо за мною через місток (ребристу доріжку).

(Ходьба по ребристій доріжці, піднімаючи руки через сторони вгору, вправа повторюється 4 рази поточним методом).

2. Молодці! Ведмедик дуже задоволений що ви йому допомогли, а тепер він хоче зустрітися зі своїми лісовими друзями - зайчиком та їжачком. Нам потрібно сховатись, щоб їх не налякати.

В. п.: Ніжки поставте як я (на ширині плечей), руки на поясі. Разом зі мною скажемо: «Присіли» і присідаємо, витягуючи руки вперед.

(Присідання, вправа повторюється 4 рази) [24, с. 245]

Ось наш ведмедик і зустрівся зі своїми друзями (на галявині з'являються іграшки - їжачок і зайчик). А тепер давайте разом з ними пограємось

3. **Рухлива гра «У ведмедя у бору»**

- Спочатку нам потрібно обрати ведучого - «ведмедика». Він разом із

іграшковим ведмедиком буде знаходитися у «барлозі» (накреслене коло), а ми з вами і нашими новими друзями - зайчиком і їжачком підемо у «будиночок».

Ми з вами скажемо:

У ведмедя у бору

Гриби, ягоди беру,

ви за мною виходите на галявину, кажете: «Навшпиньки», стаєте навшпиньки і по-тихеньку будете підходити до «барлога», в якому сидить ведмедик. Після того як ми промовимо:

А ведмідь сидить

І на нас ричить,

ведмедик біжить і ловить вас, а ви тікаєте від нього до свого «будиночка».

IV. Заклучна частина

- Як гарно ми погралися, ведмедику і його друзям дуже сподобалось. А тепер час відпочити, наші друзі повертаються до лісу, а ми - до групової кімнати. А тепер за мною пройдемо навколо квіткової галявини, обережно, не наступаючи на квіти. Руки вгору (як я), вдихніть повітря, руки вниз - видихнули (спокійна ходьба - 20 сек.). Коли я сплесну в долоні, присядьте кожен біля своєї квітки і скажіть: «присіли». Візьміть квітку в руки і підніміть її над головою (як я). підніміться навшпиньки і скажіть: «навшпиньки».

Під звуки легкої музики за вихователем діти за вихователем виходять із спортивної зали.

2. Рухлива гра «Пташка і пташенята» (проводиться під час прогулянки в першу половину дня).

Мета: закріпити вміння дітей ходити та бігати врозтіч, не нашттовхуючись один на одного. Збагачувати словник дітей. Розвивати вміння орієнтуватися в просторі. Виховувати увагу.

Обладнання: мотузка.

Словникова робота: активізація словника дітей словами:
«навшпиньки», «поплескати», «присісти», «пострибати».

Протокол гри:

- Діти, давайте з вами пограємо в цікаву гру, яка називається «Пташка і пташенята». Я буду вашою мамою-пташкою, а ви моїми маленькими пташенятами. У нас є «гніздечко» (велике коло, накреслене на землі або викладене мотузкою). Зараз ми з вами полетимо до свого «гніздечка», махаючи, ніби пташки крилами. Коли я вам скажу: «Полетіли пташки!», ви вибіжете з «гніздечка» і почнете бігати по майданчику. Мати-пташка плесне у долоні - разом зі мною скажемо: «Поплескали» і поплескаємо у долоньки, коли ви побачите, що мати-пташка присіла, разом зі мною скажемо: «Присіли» і присядемо, а коли ви побачите, що мати-пташка стрибає, разом зі мною скажемо: «Пострибали» і весело пострибаємо. (Діти вибігають з «гніздечка», бігають по майданчику, плекають у долоні, присідають, стрибають, махають руками, ніби пташки крилами).

- Молодці! Летіть додому, пташенята! «Летіть» до мене, повертайтеся у своє гніздечко.

3. Гімнастика пробудження «Зайченятка».

Мета: полегшити перехід від сну до бадьорості, активізувати словник дітей, виховувати бажання виконувати оздоровчі процедури.

Обладнання: іграшки-зайченятка

Словникова робота: активізація словника дітей словами:
«навшпиньки», «поплескати», «присісти», «пострибати».

Протокол гімнастики пробудження:

Під легку музику діти прокидаються від сну [24, с. 247].

- Доки ви спали, до нас у гості прибігли зайченятка, давайте з ними пограємось. Візьміть кожен свого зайчика і посадить собі на животик.

1. - Спочатку привітайтеся із зайченятками.

В. п.: лежачи на спині, нахиліть голівки вперед.

2. - Піднімемо зайченятко високо.

В. п.: лежачи на спині, підніміть руки з зайченятками вгору, а потім опустіть вниз і скажіть: «Присіли».

3. - Врятуємо зайченятка. Наші зайченятка сидять на краю ліжок, вони можуть впасти і їм буде боляче, давайте спробуємо врятувати їх.

В. п. - лежачи на спині, піднінемося, нахилимося вперед і візьмемо зайченятка, скажемо: «Поплескали» і поплескаємо в долоньки.

Вівторок

1. Комплекс вправ ранкової гімнастики

Словникова робота: активізація словника дітей словами:

«навшпиньки», «поплескати», «присісти», «пострибати».

2. **Рухлива гра «Миші та кіт»** (проводиться під час прогулянки в першу половину дня).

Мета: закріпити вміння бігати врозтіч, не наштовхуючись один на одного. Збагачувати словник дітей. Розвивати спритність, швидкість. Виховувати увагу та вміння виконувати рухи за сигналом.

Обладнання: лава.

Словникова робота: активізація словника дітей словами:

«навшпиньки», «поплескати», «присісти», «пострибати».

Протокол гри:

- Діти, давайте з вами пограємо в цікаву гру Яка називається «Миші та кіт». Ми з вами будемо мишками, а Василько (дитина старшого дошкільного віку) - котом. Давайте сядемо на лаву - це буде наша «нірка», а в іншому кінці майданчика присів Кіт-Василько.

- Здається, він заснув. От і добре, можна погратися.

- Ви зраділи? То ж давайте скажемо: «Поплескали» і поплескаємо в долоньки, скажемо: «Пострибаємо» і весело пострибаємо на місці, а тепер скажемо: «Присіли» і присядемо відпочинимо.

- Подивіться! Кіт прокинувся і хоче спіймати нас. Хутчіш біжимо до

своєї нірки! (діти тікають від кота і сідають на лаву).

3. Фізкультура на свіжому повітрі (проводиться під час прогулянки в першу половину дня).

Мета: закріпити вміння дітей виконувати рухові дії, розвивати спритність, збагачувати словник дітей. Виховувати бажання займатись фізкультурою.

Словникова робота: активізація словника дітей словами: «навшпиньки», «поплескати», «присісти», «пострибати».

Протокол заняття з фізкультури на свіжому повітрі:

- Діти, скажіть будь-ласка, яка зараз пора року? (Осінь)
 - Одна з ознак осені - птахи відлітають у теплі краї. Ось і маленькі каченята, які також зібрались у далеку дорогу, прийшли сказати вам: «До побачення» і подивитись, чи будете ви про них пам'ятати? Давайте разом зі мною їм це покажемо.

1. - Покажемо, як каченята махають крилами.

В. п.: ноги разом, руки опустимо вниз і помахемо ними, як каченята махають крилами.

(Вправа виконується 4 рази)

2. - Покажемо, як каченята пірнають.

В. п.: ноги разом, руки на поясі. Скажемо: «Присіли» і присядемо, наче ми пірнули у озеро.

(Вправа виконується 4 рази)

3. - Покажемо, як каченята відлітають у теплі краї. Повільно покружляємо з вами спочатку в праву сторону, потім в ліву сторону [24, с. 248-249].

А тепер, давайте побажаємо нашим каченятам щасливої дороги, скажемо: «Поплескали» і поплескаємо в долоньки.

Дихальна гімнастика «Маленькі краплинки»

Мета: тонізувати центральну нервову систему, сприяти поліпшенню кровообігу у легенях та плеврі; зміцнювати дихальну мускулатуру; розвивати бажання гратися; виховувати дбайливе ставлення до свого здоров'я.

Обладнання: іграшка Краплинка.

Словникова робота: активізація словника дітей словами: **вгору, вниз, полетіти.**

Протокол гімнастики:

- Діти, сьогодні на дворі іде дощик. Але ми не будемо сумувати, а пограємо разом з краплинками. Будемо з ними гратися?

- Дивіться, діти, до нас в кімнату потрапила одна краплинка. Яка вона? Так, вона сумна. А знаєте чому? Краплинка хоче повернутися назад до своїх сестричок. Допоможемо їй?

- Ми з вами зараз будемо дмухати на неї, щоб вона змогла відлетіти до своїх подружок. Покладемо на груди руки, ось так. І скажімо «Ш-ш- ш!» Так, ось так, правильно! Повітря вдихаємо носиком, робимо круглі щічки! Видихаємо ротиком, говорячи «Ш-Ш!». Так, молодці! А видихаємо Дивіться, наша Краплинка піднялася вгору! Скажимо разом «Вгору!» Ще раз!

Дивіться, наша Краплинка почала опускатися вниз! Скажимо разом «Вниз!». Ще раз скажимо! Ми перестали на неї дмухати і вона полетіла вниз. Давайте знову вгору її підніmemo! Дмухаємо на неї, промовляючи «Ш-ш-ш!» Молодці, діти, як ви гарно допомагаєте Краплинці! Ось вона вже майже приєдналася до своїх сестричок! Ось вона вже й полетіла! Скажимо разом «Полетіла!». Ось вона вже зі своїми сестричками заглядає до нас у віконце! До побачення, Краплинка!

Медитаційна гра «Сонечко»

Мета: навчити зосереджувати увагу на 1 предметі; полегшити процес розслаблення; виховувати бажання виконувати оздоровчі процедури.

Обладнання: музичний центр, диск з медитаційною музикою.

Словникова робота: активізація словника дітей словами: **ловити, навшпиньки.**

Протокол гри:

Під легку медитаційну музику заходять до кімнати, вихователь звертається до них спокійним, повільним голосом.

- Діти, погляньте, яке ласкаве сонечко за вікном! Зараз ми з вами погріємось під його теплими, привітними промінцями.

Давайте станемо у коло, не поспішаємо, потихеньку. Візьмемося всі за ручки і зробимо велике, красиве коло, як саме сонечко.

Підніmemo ручки вгору, стаючи навшпиньки. Навшпиньки! Скажімо всі «Навшпиньки». Тягнемось до сонечка. Яке ж воно тепле і ласкаве! Як гріє нас своїми промінцями! Опустилися на всю стопу. Скажімо разом неголосно «Ловити». Опустили ручки. Давайце ще раз станемо навшпиньки і скажемо «Навшпиньки!» і будемо ловити промінці. Ловити! Молодці, діти! Ми з вами гарно розслабилися, вирівняли наші спинки. Все, наша медитація закінчена. Зараз будемо гратися в іншу гру.

На другому етапі формувального експерименту (середа, четвер) ми підготували такий комплекс роботи з фізичного виховання, який включав в себе поєднання традиційних форм роботи з фізичного виховання (ранкова гімнастика, традиційні заняття з фізичної культури, інтегровані заняття, рухливі ігри тощо) з елементами інтерактивних технологій (психологічні етюди, елементи хатха-йоги та інші нетрадиційні форми роботи з фізичного виховання дітей), використання сюрпризних моментів та сюрпризних ситуацій, схвалювання успіхів дітей під час рухової та мовленнєвої діяльності, опора на бажання дітей та врахування їх інтересів та намірів.

Середа

1. Комплекс вправ ранкової гімнастики

Словникова робота: активізація словника дітей словами: «присіли», «навшпиньки», «пострибали», «поплескали».

2. Фізкультурне дозвілля на ділянці дитячого садка «Осінні розваги» (проводиться в I половину дня під час прогулянки).

Мета: закріпити вміння, отримані на фізкультурних заняттях, розвивати у дітей спритність, силу, координацію рухів. Збагачувати словник дітей. Виховувати дружні почуття у спілкуванні з однолітками і вихователем.

Обладнання: майданчик прикрашено осінніми листочками, стрічками та прапорцями, яблука, костюм осені, іграшки.

Словникова робота: активізація словника дітей словами: «присісти», «навшпиньки», «пострибати», «поплескати».

Протокол фізкультурного дозвілля:

Діти приходять на майданчик дитячого садка де їх зустрічає Осінь (вихователь у костюмі осені).

Вихователь: Доброго дня, щедра чарівна осінь! Ми тебе дуже чекали. Діти хочуть показати тобі, які вони спритні і сміливі.

Осінь: «Ось прийшла моя пора і прийшла до вас, хочу подивитись, хто з вас спритніший та веселіший».

- Давайте станемо в коло і виконаємо вправи. Спочатку повернемося і підемо один за одним, коли я змахну рукою, скажете: «Навшпиньки» і підете навшпиньки.

- Подивіться які навколо дива! Розведіть руки в сторони.

- Ось, праворуч берізка вбралась в осінній наряд - поверніться праворуч, а ось тополя вже скидає свої листочки - поверніться ліворуч.

- Ось, листячко кружляє у повітрі - зробіть руками «ліхтарики».

- А ось, зайчик прискакав до нас (з'являється дитина старшого дошкільного віку в костюмі зайчика), він втік від лисиці і дуже радіє, скажемо: «Пострибали» і пострибаємо разом з ним (стрибки з просуванням уперед).

- Чуєте, сірий вовк ричить (звуки рикання), це він нишпорить собі здобич шукає. Ось ми сховаємося зараз, не знайде тоді він нас. Скажемо:

«Присіли» і присядемо - сховаємось від нього (ходьба з присіданням).

- Лише ведмідь в барлозі лежить, там всю зиму він проспить. Скажемо: «Навшпиньки» і підемо на носочках щоб його не розбудити (ходьба на носочках) [24, с. 250-251].

- Діти, будь-ласка, підійдіть до мене і загляньте в кошик. Що ви там бачите? Так, це яблучка, червоні, стиглі, смачні. Давайте пограємо з ними.

Малорухлива гра «Збери в кошик».

- Подивіться, на галявині лежать яблука, а у вас у руках - кошики. Тепер ми з вами будемо швидко збирати яблука - хто більше назбирає, а потім їх порахуємо.

(Малорухлива гра проводиться 2 рази)

Рухлива гра «Осінні листочки і вітер».

- Діти, а тепер, за допомогою «чарівної палички», я перетворю вас на осінні листочки. Станьте в коло, коли я скажу: «Вітер, розжени листочки!» - ви будете бігати, кружляти (діти розбігаються, кружляють), коли скажу: «Заспокойся, сильний вітер» - ви знову повернетесь в коло, а коли скажемо разом: «Присіли» - присядете, заховаетесь від вітру.

(Рухлива гра проводиться 2 рази)

Вихователь: Діти, вам сподобалось гратися з нашою гостею? Було весело? Давайте скажемо: «Поплескали» і поплескаємо їй в долоньки

3. Вправи з елементами хатха-йоги «Індійські йоги» (виконується в другу половину дня).

Обладнання: аудіозапис симфонічної сюїти «Шахерезада» муз. М. Римського-Корсакова.

Словникова робота: активізація словника дітей словами: «присісти», «навшпиньки», «пострибати», «поплескати».

В груповій кімнаті тихо звучить східна мелодія (тема Шахерезади).

- Діти, у далекій казковій країні Індії живуть дивні люди - їх називають йогами. У мене є «чарівна» паличка, з її допомогою, ми опинимось в цій

країні і на деякий час уявимо що ми - індійські йоги.

- А ось і килим-літак на якому ми прилетіли до Індії. Станьте по колу на цьому гарному килимі, опустіть руки вниз і скажіть: «Присіли» і присядемо на двох ногах.

- А тепер підведемося, ноги разом, руки підніmemo вгору, скажемо: «Навшпиньки», станемо на носочки, повільно дихаючи носиком. Знову скажемо: «Поплескали» і поплескаємо в долоні над головою.

(Вправа виконується 2 рази)

- Давайте покажемо всім пташкам, які тут літають, які в нас гнучкі ший. Ноги поставили разом, руки на поясі, а тепер нахиляємо голови вперед-назад, праворуч-ліворуч. Молодці!

(Вправа виконується 4 рази)

- Ну що ж, ви були гарними йогами, але нам пора вже повертатися з чудової країни Індії до нашої рідної України. Зараз я вас перетворю на звичайних діток і ми повернемося до нашого дитячого садка.

Четвер

1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени»

Словникова робота: активізація словника дітей словами:

«присісти», «навшпиньки», «пострибати», «поплескати».

2. Заняття з фізичного виховання «Осінні калюжі».

Мета: вчити дітей зберігати рівновагу при ходьбі по обмеженій поверхні, закріпити вміння дітей ходити по ребристій доріжці, піднімаючи руки через сторони вгору. Сприяти зміцненню зв'язкового-м'язового апарату гомілки і стоп; формувати позитивний настрій на заняттях з фізкультури. Збагачувати словник дітей. Виховувати інтерес до занять з фізкультури.

Обладнання: блакитна тканина, осінні листочки, дощечки, ребриста доріжка, парасолька, аудіозапис мелодії «Осінній дощик» муз. М. Парцхаладзе.

Словникова робота: активізація словника дітей словами:

«присісти», «навшпиньки», «пострибати», «поплескати» [24, с. 252253].

Протокол заняття:

I. Ввідна частина (виконується під тихий музичний супровід).

Діти заходять до спортивної зали під мелодію «Осінній дощик» муз. М. Парцхаладзе.

- Діти, скажіть будь-ласка, яка зараз пора року? (Осінь). Правильно, осіннє сонечко вже не так гріє як влітку, йдуть дощі. А що буває, коли йдуть дощі? Правильно, з'являються маленькі і великі калюжі. Ой, подивіться, яка велика калюжа розлилася перед нами (в центрі залу «калюжа» - блакитна тканина).

- Давайте обережно пройдемо навколо калюжі, не вступаючи в неї (ходьба в колоні по одному по колу). Добре. Зупинилися.

- А тепер, нахиліться і візьміть в руки осінні листочки, які знаходяться біля «калюжі» і підніміть їх над головою, підтягнувшись навшпиньки з промовлянням слова «навшпиньки». Потім присядемо, поклавши листочок на підлогу і промовити слово «присіли».

- А зараз, діти, ми з вами покружляємо, як осінні листочки (20 сек.).

Діти під легку музику разом з вихователем бігають по колу, легко помахуючи розведеними в сторони руками.

II. Підготовча частина.

1. - Діти, давайте потягнемося вгору, до сонечка, протягнемо йому долоньки, скажемо: «Навшпиньки» і підведемося на носочки. Опустимо ручки, а потім потягнемося ще.

(Вправа повторюється 4 рази)

2. - А зараз, давайте покажемо, яка широка калюжа у нас. Розведемо руки широко-широко. Молодці. Осіннє сонечко висушить калюжу і вона стане вузенькою-вузенькою, зведемо долоньки разом.

(Вправа повторюється 4 рази)

3. - Діти, спробуємо заглянути в калюжу. Підійдемо до краю, нахилимося, подивимося. Ой, в калюжі сонечко грає, випрямимось, закриємо очі, нехай відпочинуть від яскравого світла. Ще заглянемо в калюжу.

(Вправа повторюється 4 рази)

4. - А зараз, діти, ми пограємо з водичкою. Скажемо разом: «Присіли». Присядемо, опустимо в калюжу вказівний пальчик. Ой, холодна вода. Піднімемось і погіримо наш пальчик у долоньці. Ще раз присіли - великий пальчик опустили в калюжу. Піднялись, погірили пальчик. Знову присіли, самий маленький пальчик-мізинчик опустимо в калюжу. Піднімемось і зігримо його. А тепер потremo долоньки, зігримо всі пальчики. Не будемо більше опускати ручки в калюжу, вода дуже холодна, можна настудиться. Скажемо: «Поплескали» і поплескаємо у долоньки

III. Основна частина.

1. - Діти, зараз ми покладемо в калюжу дощечки, зробимо вузький місточок і спробуємо перейти через нього так, щоб не намочити ніжки (ходьба по обмеженій поверхні поточним методом). Дуже добре!

(Вправа повторюється 4 рази)

2. - А тепер, пройдемо по широкому місточку (ребриста доріжка), піднімемо руки вгору, скажемо: «Поплескали» і поплескаємо у долоньки.

Рухлива гра «Сонечко і дощик»

- Діти, а зараз ми з вами пограємо в цікаву гру. Ви будете сонячними зайчиками, які світилися в калюжі. А я буду великий дощовою хмарою. Коли я вигукну: «Сонечко!», ви будете бігати по спортивній залі, разом скажемо: «Пострибали», і ви почнете стрибати на місці. А коли я вигукну: «Дощик!» - біжіть і ховайтеся під парасольку.

(Гра повторюється 3 рази) [24, с. 254-255].

IV. Заклучна частина.

Добре ми пограли? Вам сподобалося, діти? Кому сподобалося, скажіть: «Поплескали» і поплескайте в долоні. Як приємно чути ваші оплески. А тепер

підемо гуляти, свіжим повітрям дихати, осіннім сонечком личка пригрівати (діти під музику проходять по колу і йдуть із зали).

Етюд психогімнастики «Після дощу» (проводиться в II половину дня).

Мета: зміцнювати фізичне здоров'я, духовний стан дітей. Зберігати психічне здоров'я дітей, запобігати психоемоційних порушень. Розвивати індивідуальність у вираженні емоцій. Активізувати словник дітей.

Обладнання: аудіозапис музичного твору «Осіння пісня» з циклу П. Чайковського «Пори року».

Словникова робота: активізація словника дітей словами: «присісти», «навшпиньки», «пострибати», «поплескати».

Протокол етюд психогімнастики:

- Діти, зараз ми з вами послухаємо приємну мелодію («Жовтень» П. Чайковського), уявіть собі теплий осінній день, щойно закінчився дощ.
- Уявимо собі калюжі, промовимо: «Навшпиньки» і, обережно ступаючи, підемо навшпиньки навколо уявних калюж, намагаючись не замочити ніжки. А потім, пустуючи, вигукнемо: «Пострибали» і пострибаємо по калюжах, які ми собі уявили, так сильно, щоб уявні бризки полетіли в усі сторони. І, нарешті, скажемо: «Поплескали» і поплескаємо в долоньки.

На цьому етапі - *комунікативно-спрямованому* - реалізовувались такі педагогічні умови, упровадження інтерактивних мовленнєвих технологій у процесі фізичного виховання та наявність позитивних стимулів для розвитку словника дітей в процесі фізичного виховання.

Метою третього - *емоційно-діяльнісного* - етапу було використання в мовленні дітей молодшого дошкільного віку слів, засвоєних на мовленнєвих заняттях і в процесі фізичного виховання. Робота планувалася з пріоритетом мовленнєвої або рухової діяльності передбачала проведення традиційних занять із фізичної культури, інтегрованих фізкультурно-мовленнєвих занять з домінуванням мовленнєвої або рухової діяльності; комплексних занять, у

яких фізкультурно-мовленнєва діяльність була б рівнозначною. На заняттях активно застосовувалась спільна доросло-дитяча партнерська діяльність, забезпечувалась позитивна емоційна атмосфера, що сприяло створенню позитивної мотивації, збагаченню словника молодших дошкільників та можливостей відтворення знань у повсякденній діяльності. Елементи роботи зі розвитку словника дітей 4-го року життя у процесі фізичного виховання інтегрувалися в усі види дитячої активності впродовж дня: спільні спортивні свята та розваги за участю батьків вихованців, ранкова гімнастика, гігієнічні процедури, заняття, рухливі ігри, гімнастика пробудження, загартування із використанням інтерактивних технологій тощо та продовжувалась робота з батьками (консультації «Фізичне виховання дітей в сім'ї та розвиток словника дітей», «Фізкультура вдома» та круглі столи «Як зміцнювати здоров'я дітей», «Збагачуємо мовлення в процесі виконання фізичних вправ» тощо столи. Також продовжувалось і використання форм роботи, які застосовувались на двох попередніх етапах (ранкова гімнастика, гігієнічні процедури, заняття, рухливі ігри, гімнастика пробудження, загартування, використання інтерактивних мовленнєвих технологій тощо). На інтегрованих заняттях з фізкультурно-мовленнєвої діяльності застосовувались такі методи і прийоми: лексична комунікація за змістом рухової діяльності з використанням спрямовуючих, уточнюючих, оцінних запитань; підбір слів, словосполучень у процесі фізичного виховання.

Оскільки на третьому етапі формувального експерименту (п'ятниця) відбувалась реалізація таких педагогічних умов, як взаємодія закладів дошкільної освіти і сім'ї у збагаченні словника дітей молодшого дошкільного віку та наявність позитивних стимулів для розвитку словника дітей у процесі фізичного виховання, ми підготували такий комплекс роботи з фізичного виховання, який включав в себе поєднання традиційних форм роботи з фізичного виховання (ранкова гімнастика, традиційні заняття з фізичної культури, інтегровані заняття, рухливі ігри тощо) зі спортивними святами та

розвагами з участю батьків і використанням сюрпризних моментів та сюрпризних ситуацій, схвалювання успіхів дітей під час рухової та мовленнєвої діяльності, опора на бажання дітей та врахування їх інтересів та намірів.

П'ятниця

1. Комплекс вправ ранкової гімнастики «Спритні спортсмени».

Словникова робота: активізація словника дітей словами:

«присісти», «навшпиньки», «пострибати», «поплескати».

2. Інтегроване заняття з розвитку мовлення і фізичного виховання

Тема: «Як лисенятко маму шукало».

Мета: вчити дітей правильно використовувати в мові назви тварин та їх дитинчат в однині та множині, збагачувати уявлення дітей про диких тварин. Активізувати словник дітей. Розвивати вміння дітей виконувати рухові дії. Виховувати емоційну чуйність, дбайливе ставлення до тварин.

Обладнання: м'які іграшки, аудіозапис народної пісні «Лисичка» в обробці М. Лисенко,

Словникова робота: активізація словника дітей: «присісти», «навшпиньки», «пострибати», «поплескати».

Протокол заняття:

Під звуки веселої мелодії («Лисичка») діти зграйкою заходять до музичної зали, прикрашеної як осінній ліс.

- Діти, станемо в коло, прислухаємось до цієї гарної мелодії - це звучить народна пісня, яка називається «Лисичка». Давайте уявимо собі цю тварину, промовимо: «Навшпиньки» повернемося один за одним і підемо по колу на носочках, обережно, як «лисички» (20 сек.) [24, с. 256-257].

- А тепер скажемо разом: «Присіли» і присядемо - неначе ховаємось за кущі (3 рази).

- Скажемо разом «Поплескали» і, піднявши руки високо над головою,

поплескаємо в долоньки.

За дверима чується чийсь плач. Вихователь заносить до зали маленьке лисеня.

- Що сталося, ти чому плачеш? (Лисеня нібито шепоче щось вихователю на вухо).

- Діти, лисенятко загубило свою маму і тому таке засмучене. Можемо ми йому якось допомогти? (Ми допоможемо лисенятку знайти маму).

- А хто ж в лисенятка мама? Як вона виглядає? (Вона руда, у неї великий пухнастий хвіст). Давайте разом шукати маму лисенятка. Для цього відгадаємо загадки.

Взимку спить цей звір в барлозі

І прокинутись не змозі.

Смокче лапу уві сні.

Хто це? Підкажіть мені.

- Хто це? (Ведмідь). Молодці! Скажемо разом «Поплескали» і, піднявши руки високо над головою, поплескаємо в долоньки. (З'являється ведмедиця).

- Давайте роздивимося ведмедицю, яка вона? (велика, клишонога, в хутряній шубі). Ведмедиця може бути мамою лисенятка? (Ні). А як називають дитинчат ведмедиці? (Ведмежата). Молодці! Скажемо разом «Поплескали» і, піднявши руки високо над головою, поплескаємо в долоньки.

- Так, діти, це не мама нашого лисенятка. Давайте спробуємо відгадати наступну загадку.

«Я маленький, я вухатий,

Попелястий, волохатий.

Я стрибаю і тікаю,

Дуже куций хвостик маю».

- Хто це? (Заєць). Молодці! Скажемо разом «Поплескали» і, піднявши руки високо над головою, поплескаємо в долоньки. (З'являється зайченя). А

як він виглядає? Давайте опишемо його (сірий, довгі вуха, куций хвіст). Що робить зайчєня? (Стрибає). Скажемо разом: «Пострибали» і пострибаємо, як «зайчики». Як у зайчєнятка звать маму? (Зайчиха). Вона може бути мамою лисєнятка? (Ні).

- Все ж таки, давайте дїзнаємось, хто ж в лисєнятка мама? Відгадаємо?

«В темнім лісі проживає,
Довгий хвіст пухнастий має.
Її на місці не сидиться.
Як зовуть її?» (Лисиця)

- Молодці! Правильно, це лисиця, вона і є мама лисєнятка? Як же ви здогадалися? Скажемо разом «Поплескали» і, піднявши руки високо над головою, поплескаємо в долоньки. (З'являється лисиця).

- Давайте подивимося на лисєнятка і на його маму, порівняємо їх. У мами-лисиці який хвіст? (Рудий, великий). А у лисєнятка? (Рудий, але маленький)? А шубка? А вухка? (Діти порівнюють маму-лисицю і лисєнятка)? Так, вони дуже схожі - це дійсно мама лисєнятка.

- Подивіться, лисєнятко дуже радіє, що ви допомогли знайти його маму і каже вам велике спасибі.

- А вам сподобалась зустріч з лисєнятком, його матусею та іншими лісовими звірятами? (Так).

- Скажемо їм: «До побачення», Знову уявимо себе лисєнятами, промовимо: «Навшпиньки», повернемося один за одним і підємо по колу на носочках, обережно, як «лисички» (20 сек.).

- А тепер скажемо разом: «Присіли» і присядємо - неначе ховаємось за кущі, як «зайчєнята» (3 рази).

- Скажемо разом «Поплескали» і, піднявши руки високо над головою, поплескаємо в долоньки (20 сек.).

Діти з оплесками виходять під звуки мелодії «Лисичка» з музичної

зали.

3. Спортивна розвага з участю батьків «Здорова родина - щаслива країна»

Мета: доставити дітям і дорослим радість від взаємодії один з одним в рухово-ігровій діяльності; допомогти встановити емоційно-тактильний контакт один з одним батьків і дітей; активізувати словник дітей, розширювати у дітей руховий досвід, розвиваючи функціональні системи, координацію рухів, орієнтування в просторі, силу, спритність, сміливість, витривалість; сприяти емоційному зближенню дорослого і дитини.

Обладнання: свисток, конуси, м'ячики з сухого басейну двох кольорів, корзини, маленькі кошики, медалі, аудіозаписи музичних творів «Марш дерев'яних солдатиків» муз. П. І. Чайковського, п'єса «Клоуни» муз. Д. Кабалевського, пісні «Сонячне коло» муз. А. Островського.

Словникова робота: активізація словника: «присісти», «навшпиньки», «пострибати», «поплескати».

Протокол розваги:

Ведучий: Доброго дня, дорогі гості! Ми раді вітати вас усіх, і дорослих, і малих, на спортивному святі «Здорова родина - щаслива країна»!

Сім'я - це щастя, любов і удача.

Сім'я - це влітку поїздки на дачу.

Сім'я - це свято, сімейні дати.

Подарунки, покупки, приємні витрати.

Завжди будьте разом, любов бережіть,

Образи і сварки подалі женіть.

- Сьогодні ви, дружні, веселі, винахідливі сім'ї приймете участь у змаганнях. Але спочатку потрібно розім'ятися. Вишикуйтесь один за одним у шеренгу по черзі: дитина - дорослий.

- А тепер починаємо розминку (під мелодію «Марш дерев'яних солдатиків» муз. П. І. Чайковського).

1. Ходьба з імітацією руху тварин:

- Зараз підемо «як лисички», промовимо «Навшпиньки» і підемо на носочках, тримаючи руки в сторони (30 сек.);

- А тепер підемо «як зайчики», скажемо разом: «Пострибали» і пострибаємо, просуваючись уперед (20 сек.);

- А тепер ми - «Силачі», зупинимось на місці, скажемо: «Присіли» і присядемо, уявляючи, що веред нами важка штанга, потім випрямимо тулуб, піднімаючи руки вгору, неначе зі штангою (4 рази).

- Молодці! Як приємно, що у вас все так гарно вийшло, давайте разом голосно вигукнемо: «Поплескали!» і, повернувшись обличчям один до одного, поплескаємо в долоні (20 сек.).

Ведучий: Отримайте наступне завдання. Потрібно розділитися на дві команди. А зробите ви це так: перед вами великий кошик, а в ньому маленькі м'ячики (в кошику знаходяться м'ячики двох кольорів (жовтого та блакитного) за кількістю пар-учасників), кожному потрібно узяти по одному м'ячику і розійтись разом з батьками на дві команди, в залежності від кольору м'ячика, який вам дістався.

- За перемогу в змаганнях командам будуть присуджуватись бали. Члени нашого журі підрахують підсумки змагань, а на завершення нашого свята, командам будуть вручені медалі [24, с. 260-261].

Ведучий: Займатись фізкультурою корисно, а якщо робити це весело - подвійно корисно. Кожна хвилина, присвячена фізкультурі, продовжує життя людини на годину, а веселому спортсмену на дві. Не вірите? Переконайтеся самі.

- Отже, в добру путь! Пропоную вважати наші сімейні змагання відкритими. Бажати командам успіху. Починаємо перше змагання.

1. Конкурс «Чия команда швидше збереться» (інвентар: 2 конуса).

Команди стоять у колонах (чергуючись: дитина, дорослий), звучить аудіозапис п'єси «Клоуни», муз. Д. Кабалевського.

- Шановні учасники, під звуки музики ви починаєте бігати врозтіч, як тільки музика перестане лунати - швидко будуйтеся в колони по порядку. Чия команда швидше збереться - негайно вимовляєте: «Поплескали» і починаєте плескати в долоні.

2. Конкурс «Чарівний обруч» (інвентар: обручі).

Команди стоять у колонах (дитина, дорослий).

- Шановні учасники, у протилежному кінці майданчику на підлозі знаходяться два обручі, кожен навпроти одної з команд. Під звуки музики учасники, які першими стоять у колонах, починають бігти кожен до свого обруча, підбігши до нього, учасник стає в середину обруча, голосно говорить: «Пострибали» і стрибає на місці. Потім швидко біжить назад, до своєї команди, а наступний повторює його дії. Учасники команди, яка швидше закінчила цей конкурс, голосно говорять: «Поплескали» і починають плескати в долоні.

Ведучий: Тепер нашим учасникам потрібно перепочити, а зробимо це так: я буду загадувати загадки, а ви спробуєте їх відгадувати. Згодні? Починаємо!

«Сильний, добрий, справедливий,

Біля нього ми щасливі.

Знає, вміє він багато.

Гордимось, бо це наш ...»

(Тато)

- Молодці! Правильно відгадали. Тепер наступна загадка.

«Ніжна, лагідна і мила,

На цей світ нас народила.

Я до неї пригорнуся,

Це ріднесенька. «

(Матуся)

- Наші учасники не тільки спритні, а й розумні. Знову правильно

відгадали мою загадку. Молодці! Давайте спробуємо ще.

«Це - голубонька рідненька

Добра, мила і старенька.

Я ніколи не журюся,

Бо у мене є ...»

(Бабуся)

«Сивий, мудрий і поважний.

Заклопотаний, відважний.

Всього я в житті навчусь,

Бо зі мною мій .»

(Дідусь)

- Молодці! Дуже кмітливі у нас учасники. Давайте їх підтримаємо - всі дружно вигукнемо: «Поплескали!» і, піднявши руки над головою, дружно поплескаємо в долоні.

Ведучий: Ну що ж, наші долоньки сьогодні так багато плескали і їм також потрібно відпочити. Зробимо їх масаж. Дивіться на мене і повторюйте (потираючи кожен палець спочатку лівої руки, а потім правої руки учасники разом із ведучим повторюють слова):

Оцей пальчик - наш дідусь,

Оцей пальчик - баба,

Оцей пальчик - наш татусь,

А цей пальчик - мама,

А цей пальчик - так це ж я!

Ось і вся моя сім'я!

Ведучий: Ну що ж, відпочили? Змагання продовжуються!

3. Конкурс «Салют» (інвентар: сухий басейн, м'ячики з сухого басейну двох кольорів, 2 корзини).

- Подивіться, який гарний басейн перед вами, але він без води, замість неї в ньому знаходяться м'ячики двох кольорів - тому він і називається сухим

басейном. Зараз я змішаю м'ячики в нашому басейні і по команді «Салют!», учасники почнуть збирати м'ячики свого кольору у кошики. Переможцем стане та команда, яка зібрала всі м'ячики свого кольору першою. Учасники цієї команди разом скажуть: «Присіли», потім присядуть і це буде означати, що змагання закінчено.

Ведучий: Останній вид змагань ми завершили і зараз журі підведе підсумки.

- Дорогі учасники змагань, наше поважне журі мені повідомило що сьогодні переможених немає. Є просто кращі з кращих. Ми щиро дякуємо вам за вашу участь. (Під мелодію пісні «Сонячне коло» муз. А. Островського кожен з учасників нагороджується медаллю).

- Шановні гості. Наша спортивне свято підійшло до завершення. Під бурхливі оплески ми проводжаємо наших учасників і всіх дякуємо за увагу та підтримку. (Під оплески і музику учасники виходять із зали).

Сертифікати участі у науково-практичних конференціях

СЕРТИФІКАТ УЧАСНИКА

Журавель Таміла Сергіївна

взяв(-ла) участь у II Міжнародній науковій конференції

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ СЬОГОДЕННЯ В СФЕРІ
ПРИРОДНИЧИХ, ГУМАНІТАРНИХ ТА ТОЧНИХ НАУК**

17 БЕРЕЗНЯ 2023 РОКУ ♦ ДНІПРО, УКРАЇНА

ВІЦЕ-ПРЕЗИДЕНТ МЦНД
ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ
РАБЕЙ НАСТАСІЯ

Матеріали учасника конференції опубліковані та знаходяться у відкритому доступі за посиланням:
<https://doi.org/10.36074/mcnd-1703.2023>

Організаційний комітет конференції рекомендує на підставі цього сертифікату зарахувати не менше 0,1 кредиту ЕКТС за результатами самосвіти, як форми професійного навчання, науково-педагогічним та педагогічним працівникам, державним службовцям та іншим фахівцям, що проходять стажування.

Повідомлення ЖрІНТЕІ
№ 53 від 17.01.2023

МІЖНАРОДНИЙ ЦЕНТР НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ ТА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КЗ «НІКОПОЛЬСЬКИЙ ФАХОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ КОЛЕДЖ» ДОР»

СЕРТИФІКАТ

№ 000156/с-2022

засвідчує, що

Журавель Таміла Сергіївна

взяв (взяла) участь у роботі I Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції

«ОСВІТА ХХІ СТОЛІТТЯ: АКсіОЛОГІЧНИЙ ВИМІР»

Кількість годин: 6 годин/0,2 кредитів ЕСТS

02 грудня 2022 року, м. Нікополь

В.о. директора коледжу,
кандидат психологічних наук

Наталія ШЕВЯКОВА

Додаток Д

Навчально-методичний посібник « Розвиток словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання»

Розвиток словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання

Чернігів 2023р.

УДК 373.2

Рецензенти:

Міненко А. О. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри дошкільної та початкової освіти, Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка;

Кутеньова Н. Б. – консультант КУ «Центр професійного розвитку педагогічних працівників Чернігівської міської ради».

Розвиток словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання / упорядники: Кошель В. М., Журавель Т. С. *навч.-метод. посіб. для педагогів закладів дошкільної освіти, здобувачів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», викладачів закладів вищої і після дипломної освіти та батьків. Чернігів. ФОП Баликіна С. М. 2023. 74 с.*

В навчально-методичному посібнику представлено теоретичні матеріали щодо розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку у контексті фізичного виховання. Проаналізувати психолого-педагогічну, науково-методичну фахову літературу з проблеми розвитку словникового запасу дітей 3-4 років в процесі фізичного виховання у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах. А також представлено практичні матеріали: зразки і приклади ігор, вправ та рекомендації для батьків і педагогів щодо розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку у контексті фізичного виховання.

Навчально-методичний посібник рекомендовано педагогам закладів дошкільної освіти, здобувачам спеціальності 012 «Дошкільна освіта», викладачам закладів вищої і після дипломної освіти та батькам.

ЗМІСТ

Передмова	5
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ	7
1.1. Розробленість проблеми розвитку лексичного запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання в педагогічній теорії та практиці	7
1.2. Врахування індивідуальних та вікових особливостей дітей молодшого дошкільного віку в процесі розвитку словникового запасу	21
1.3. Програмові вимоги до словникової роботи з дітьми в процесі фізичного виховання у закладі дошкільної освіти	24
РОЗДІЛ II. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ	31
2.1. Заняття та ігри для розвитку словникового запасу дошкільників в процесі фізичного виховання у закладі дошкільної освіти	31
2.2. Різні види гімнастик спрямованих на розвиток словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання у закладі дошкільної освіти	41
2.3. Спортивні розваги з участю батьків для розвитку словникового запасу дошкільників в процесі фізичного виховання	46
2.4. Словник термінів для збагачення й активізації словника дітей в процесі фізичного виховання.	52
Післямова	57
ЛІТЕРАТУРА	59
ДОДАТКИ	67

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ**КОШЕЛЬ ВІТАЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ**

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Національного університету «Чернігівський колегіум»
імені Т.Г. Шевченка.

ЖУРАВЕЛЬ ТАМІЛА СЕРГІЇВНА

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

**РОЗВИТОК СЛОВНИКА ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В
ПРОЦЕСІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ**

навчально-методичний посібник для педагогів закладів дошкільної освіти,
здобувачів спеціальності 012 «Дошкільна освіта», викладачів закладів вищої і
після дипломної освіти та батьків.

Підписано до друку 27.12.2023 р. Формат 60x90/16

Обсяг 3,6 друк. арк.

Наклад 10 прим. Зам. № 924

ФОП Баликіна О.В.
м. Чернігів, пров. 1-го Травня, 2а
Тел.: (046) 610-424
0462print@ukr.net

ДОВІДКА**про впровадження матеріалів наукового дослідження**

ДОВІДКА

про впровадження матеріалів наукового дослідження
Журавель Таміли Сергіївни
на тему: «Педагогічні умови розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання»

Протягом 2022-2023 рр. на базі Чернігівського дошкільного навчального закладу № 26 Чернігівської міської ради, Чернігівської області Журавель Тамілою Сергіївною упроваджено науково-методичні матеріали які сприяли підвищенню рівня професійної готовності педагогів ЗДО до розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання в умовах закладу дошкільної освіти.

Отримані результати заслуговують на увагу в теоретичному та методичному аспектах, засвідчують доцільність їх використання в освітньому процесі закладів вищої освіти.

Наслідки використання запропонованих автором дослідження матеріалів позитивні, що підтверджується підвищенням інтересу вихователів дітей дошкільного віку до змісту навчально-методичного посібника «Розвиток словника дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання» який значно полегшив процес збереження і формування фізичного, психічного, духовного здоров'я особистості дитини, розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку в процесі фізичного виховання в умовах закладу дошкільної освіти.

Отримані результати наукового дослідження Журавель Таміли Сергіївни сприяли системному наповненню здоров'язбережувальним змістом процес розвитку словникового запасу дітей молодшого дошкільного віку з урахуванням їхніх вікових особливостей.

Матеріали наукового дослідження Журавель Т. С. характеризуються логічно побудованою структурою, високим науково-методичним рівнем, практичною значущістю.

Завідувач ДНЗ №26 м. Чернігова

В.В. Олексієнко